

Бізнес під час війни: гра на виживання

Попри постійні тривоги, сирени, обстріли та суспільні потрясіння, які так чи інакше спричинені війною, — сьогодні ви тримаєте в руках свіжий номер FEMIDA.UA, котрий ще приємно пахне фарбою типографії. Ми, як ніхто, розуміємо, що активна зміна законодавства потребує пильної та постійної уваги в умовах безперервного процесу ведення бізнесу.

Потік інформації з інтернету широкий і всебічний, але для того, щоб її перевірити, потрібен час. Якщо ж скористатись неперевіреною інформацією чи порадою — можна значно погіршити становище свого підприємства, отримати штрафні санкції та проблеми з контролюючими органами.

Ми завжди надаємо своїм читачам вивірену, експертну, актуальну інформацію, яка допомагає компаніям різних сегментів тримати руку на пульсі важливих законодавчих змін та практиці їх застосування.

У новому випуску журналу FEMIDA.UA ви дізнаєтеся, як провідні компанії країни тримаються на ринку в умовах війни, прочитаєте слушні поради експертів з різних актуальних питань та, безумовно, знайдете для себе чимало корисної інформації!

Працюємо далі!
Разом ідемо до Перемоги!
Слава Україні!

**Головний редактор
Олена Андрейкіна-Зварич**

Зміст

БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ: ГРА НА ВИЖИВАННЯ

Олександр Літинський Керуючий партнер Юридичної компанії «Ессеншал», адвокат	4
Катерина Будник Старший партнер Адвокатського об'єднання «Баклер», адвокат	4
Наталія Парфенюк Юридичний директор агенції по інфлюенс-маркетингу «I am Influencer»	10
Олександр Лещенко Адвокат, Керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Лещенко, Дорошенко і партнери», кандидат юридичних наук	14
Анна Кухарчук Адвокат, керуючий партнер ЮК «Надійний правовий партнер»	18
Валерій Гуменюк Начальник ТУ ДСА в Луганській області	24
Золтан Русанюк Приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, м. Київ	26
Виконання судових рішень Проект ЄС «Право-Justice»	30
Ганна Іщенко Керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Ганна Іщенко та партнери»	32
Олександр Телешецький Іменний партнер Адвокатського об'єднання «Лещенко, Дорошенко і партнери», адвокат, кандидат юридичних наук, доцент	36
Сергій Демченко Народний депутат України, член Комітету ВРУ з питань правової політики	40

Олексій Бебель Заступник голови Адвокатського об'єднання «Алібі»	42
Денис Терещенко Адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання ALERTES	48
Ігор Стадник Заступник голови Вінницького апеляційного суду, суддя	50
Станіслав Борис Адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Відар», член Комітету АПУ з кримінального та кримінально-процесуального права	54
Мирослава Сорока Сімейний адвокат, член Комітету захисту прав людини НААУ	60
Дмитро Бездоля Голова Правління Асоціації розвитку суддівського самоврядування України, суддя Господарського суду Одеської області	64
Оксана Русецька Медіатор, приватний виконавець виконавчого округу Дніпропетровської області	68
Станіслав Ліфляничик Адвокат, блогер Співзасновник Адвокатської фірми «ПАКС» Адвокат для бізнесу, адвокат для сім'ї	70
Ігор Панасенко Заступник начальника ТУ ДСА в Луганській області	74
Діяльність нотаріусів EU Project Pravo-Justice	76

Засновник та видавець:
ТОВ «МЕДІА-БРІДЖ»

Головний редактор:
Олена Андрейкіна-Зварич

Журналіст:
Тетяна Пашковська

Дизайн:
«Speka agency» (ФОП Чулой)

Верстка:
Ірина Киринос

Наклад: 1000 примірників.

Періодичність виходу
6 разів на рік.

Сфера розповсюдження:
загальнодержавна, зарубіжна.

Адреса редакції:
01135, м. Київ,
вул. Полтавська 10, оф. 245

**З питань співпраці,
розміщення реклами
та розповсюдження
звертайтеся:**
тел. (099) 460-20-24
e-mail: office@femida.ua

Свідоцтво про державну
реєстрацію друкованого
засобу масової
інформації:
КВ № 20776-10576 ПР

Видається з 2010 року.
Передрук матеріалів можливий
лише за наявності письмової
згоди редакції.

Думка редакції може не збігатись
з думками авторів.

Відповідальність за зміст реклами
несуть рекламодавці.

Видруковано:
підрядник ФОП Кудіна Г.О.,
на типографії
Товариство з обмеженою
відповідальністю
«Арт Студія Друку»

Забезпечення права на судовий захист осіб, що несуть субсидіарну відповідальність у справі про банкрутство

Однією із актуальних проблем на сьогодні у господарському процесі є невизначеність на законодавчому рівні чіткого розуміння обсягу процесуальної дієздатності осіб, що несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства.

Серйозною практичною проблемою на сьогодні є неналежне законодавче врегулювання питання щодо можливості оскарження особами, на яких покладено субсидіарну відповідальність, затвердженого розміру кредиторських вимог. Неодноразові спроби суддів звужувати існуючий обсяг прав учасників судочинства, разом із нездатністю законодавця сформулювати узгоджену позицію, призводять до спотворення змісту судочинства як такого.

Для визначення обсягу прав осіб, на яких покладено субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника, виходитимемо з наступного.

В силу особливостей справи про банкрутство коло осіб, які мають право оскаржити судові рішення у справі про банкрутство, діючим законодавством звужено до учасників такої справи — задля попередження необґрунтованого втручання інших осіб, які не є учасниками справи. Відповідно до частини 1 статті 17 ГПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи, та у визначених законом випадках — на касаційне оскарження судового рішення. Відповідно до статті 1 КУЗПБ учасниками у справі про банкрутство є сторони, арбітражний керуючий, державний орган з питань банкрутства, Фонд державного майна Украї-

ни, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, а також у випадках, передбачених цим Кодексом, інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір.

У відповідних положеннях національного законодавства додатково не проводиться розмежування між категоріями осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки.

Але судова практика свідчить, наприклад, про надання права на оскарження ухвали про відкриття справи про банкрутство навіть заставодержателем, адже ухвала про відкриття провадження у справі про банкрутство має наслідком зміну порядку задоволення вимог заставодержателя майна боржника, у зв'язку з чим є судовим рішенням, яке ухвалене про права та інтереси цієї особи (постанова Судової палати з розгляду справ про банкрутство КГС ВС від 16.07.2020 у справі № 910/4475/19)

А у постанові КГС від 22.07.2020 у справі № 904/4681/19 було встановлено наступне: право на апеляційне оскарження судових рішень місцевого господарського суду мають учасники справи про банкрутство та інші, окрім кредиторів, юридичні особи, а також державні та інші органи, зокрема контролюючі органи, які не є учасниками справи, але лише у випадку, якщо судові рішення,

що оскаржується, безпосередньо вирішує питання про їх права та обов'язки.

Надалі розберемось, які ключові інтереси в процедурі банкрутства мають особи, що несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства.

• За своєю суттю
• найбільшим інтересом
• є розмір субсидіарної
• вимоги. Він формується
• як різниця між сумою
• усіх вимог кредиторів
• і майнових активів
• (майно та майнові
• права) банкрута

У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника — юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями.

Субсидіарна відповідальність означає, що особи, на яких вона накладена, несуть додаткову цивільно-правову відповідальність разом з боржником, відповіда-

ють за його зобов'язаннями у випадках, передбачених законом. Юридичною підставою для застосування такої відповідальності є саме доведена вина вказаних осіб у доведенні підприємства до стану неплатоспроможності. Інші ж витрати, що виникають в процесі ліквідації, не мають стосунку до інтересів осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства, адже такі витрати не можуть бути погашені за кошти цих осіб.

Це підтверджується і висновками Верховного Суду. Зокрема, у своїх постановках (по справі № 5024/980/2011 від 20.03.2019, по справі № 904/10898/16 від 03.07.2018, по справі № 29/5005/7371/2012 від 26.04.2018) Верховний Суд наголосив, що суми, стягнені з осіб, які несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника, включаються до складу ліквідаційної маси і можуть бути використані тільки для задоволення вимог кредиторів у порядку черговості, встановленому законом.

Можливістю подання в межах справи про банкрутство заяви до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства, наділений виключно ліквідатор банкрута; саме на ліквідатора покладено виявлення наявності ознак доведення до банкрутства юридичної особи-боржника. Статус таких осіб у процесі законом не визначений.

Що ж визначається в рамках розгляду судом такої заяви ліквідатора?

Перш за все, суд має встановити наявність складу господарського правопорушення: протиправна поведінка (дія чи бездіяльність); настання шкідливого результату такої поведінки (шкоди); причинний зв'язок між

Олександр ЛІТИНСЬКИЙ,
Керуючий партнер Юридичної компанії «Ессеншал», адвокат

Катерина БУДНИК,
Старший партнер Адвокатського об'єднання «Баклер», адвокат

протиправною поведінкою і шкодою; вина особи, яка заподіяла шкоду. Відсутність хоча б одного елемента складу правопорушення, за загальним правилом, виключає настання не тільки субсидіарної, а і будь-якої відповідальності.

При цьому, з урахуванням визначених господарсько-процесуальним законодавством презумпцій, принципів змагальності і диспозитивності судочинства, ліквідатор як позивач звільняється від обов'язку доказування саме вини відповідача у заподіяній шкоді, оскільки така вина презюмується за наявності всіх інших складових правопорушення: 1) протиправна поведінка; 2) шкода та її розмір; 3) причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою.

Господарський суд повинен самостійно встановити наявність чи відсутність складу цивільного правопорушення, який став підставою для стягнення шкоди, оцінюючи надані сторонами докази (постанова ВП ВС від 12.03.2019 у справі № 920/715/17, а також постанови ВС від 15.02.2022 у справі № 927/219/20; від 14.09.2021 у справі № 923/719/17; від 10.06.2021 у справі № 5023/2837/11; від 22.04.2021 у справі № 915/1624/16; від 10.03.2020 у справі № 902/318/16; від 10.12.2020 у справі № 922/1067/17).

Визначається наявність вини третіх осіб (засновників (учасників, акціонерів), інших осіб, зокрема керівників) і в разі, якщо особи не зможуть довести наявність своєї вини, наслідком є покладення цивільно-правової відповідальності на таких осіб (вказане підтверджується правовими позиціями Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду: головуючого Жукова С.В., Погребняка В.Я., Пескова В.Г., постанова від 02.09.2020, справа № 923/1494/15).

Отже, в межах розгляду судом заяви ліквідатора до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника, відбувається покладення відповідальності на таких осіб, навіть в ще не зрозумілому для них обсязі.

Предмет інтересу особи після того, як на неї буде покладено субсидіарну відповідальність, складає, беззаперечно, саме розмір грошових вимог, які буде змушена сплатити така особа. Саме розмір грошових вимог кредиторів визначає обсяг обов'язку особи, на яку покладено таку відповідальність. Однак, саме цей розмір встановлюється в межах розгляду справи про банкрутство.

Відтак, в процесі розгляду справи про банкрутство постають питання, що мають безпосередній вплив на права та інтереси третіх осіб, оскільки прийняті рішення у цій справі призводять до формування для останніх обсягу грошових зобов'язань перед кредиторами боржника та, як наслідок, зменшення розміру власного майна. Отже, в процедурі банкрутства вирішуються питання, які прямо впливають на право власності у осіб, на яких покладено субсидіарну відповідальність.

- Повністю зрозуміло,
- що особа, на яку
- покладено субсидіарну
- відповідальність
- у справі, зацікавлена
- мати можливість
- оскаржити судові
- рішення у справі про
- банкрутство, зокрема
- в тому аспекті, що
- стосується розміру
- збитків кредиторів

У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини, здійснюючи тлумачення положень Конвенції, указав, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, повинно тлумачитись у світлі Преамбули Конвенції, відповідна частина якої проголошує верховенство права частиною спільної спадщини Договірних Сторін. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з про-

явів верховенства права є те, що особи повинні мати рівне право на доступ до правосуддя і однакові можливості для захисту своїх прав та інтересів.

Конституційний Суд України неодноразово застерігав судову гілку влади від порушення верховенства права через перешкоджання реалізації права особи на судовий захист: «законодавчо визначений механізм реалізації права на судовий захист, що включає в себе, зокрема, право на апеляційний перегляд справи, є однією з конституційних гарантій реалізації інших прав і свобод, їх утвердження й захисту за допомогою правосуддя (Рішення КСУ від 13 червня 2019 року № 4-р/2019)», «приписи статті 8, частини першої статті 55 Конституції України зобов'язують державу гарантувати на законодавчому рівні кожному можливість реалізації його права на судовий захист. Законодавець має встановити такий обсяг права осіб на судовий захист, який забезпечував би його дієву реалізацію, а відмова судів у реалізації такої можливості може призвести до порушення гарантованого Конституцією України права на судовий захист» (Рішення КСУ від 6 квітня 2022 року № 2-р(II)/2022).

Яким же чином може бути досягнутий принцип верховенства права у контексті забезпечення особи, на яку покладено субсидіарну відповідальність, можливості реалізації права на судовий захист?

Необхідно пам'ятати — передусім, при розгляді судом заяви про притягнення до субсидіарної відповідальності вина презюмується, а її відсутність повинна бути доведена відповідачем лише в тому випадку, якщо арбітражний керуючий (ліквідатор) в своїй заяві доведе, а суд встановить наявність складових цивільно-правового правопорушення (протиправна поведінка, реальна шкода, причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та завданою шкодою). Причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою особи та завданою шкодою є обов'язковою умовою відповідальності, яка передбачає, що шкода стала

об'єктивним наслідком поведінки заподіювача шкоди (постанова КГС ВС від 20.10.2020 у справі № 910/17533/19, від 21.04.2020 у справі № 904/3189/19, від 10.12.2018 у справі № 902/320/17).

Проте навіть в такому випадку сторона відповідача не позбавлена права на захист, оскільки закріплена в статті 61 КУзПБ та статті 41 Закону правова презумпція субсидіарної відповідальності осіб, що притягуються до неї, є спростовною, оскільки передбачає можливість цих осіб довести відсутність своєї вини у банкрутстві боржника та уникнути відповідальності (постанова КГС ВС від 22.04.2021 у справі № 915/1624/16).

Водночас суди при вирішенні питання щодо вини (виду вини) суб'єкта субсидіарної відповідальності виходять з обов'язків та повноважень суб'єктів відповідальності стосовно боржника, покладених на них законом та/або статутами, враховуючи при цьому положення частин 1 та 3 статті 4 КУзПБ (постанова ВС КГС від 10.12.2020 у справі № 922/1067/17). Вказане свідчить, що з самого початку потенційний суб'єкт

субсидіарної відповідальності обтяжений необхідністю доказування своєї невинуватості, що, саме по собі, не суперечить принципам процесуального закону. Однак, по суті наслідком розгляду такої заяви не є встановлення відповідальності особи у визначеному при розгляді цієї заяви судом розмірі, а лише встановлюється сам по собі обов'язок такої особи нести майнову відповідальність у розмірі, який буде встановлений у провадженні у справі про банкрутство.

Наведене в сукупності свідчить, що для того, аби був дотриманий принцип верховенства права при здійсненні правосуддя в процедурі банкрутства, важливо не нехтувати забезпеченням особи, на яку покладено субсидіарну відповідальність, можливості реалізації права на судовий захист. Така особа повинна мати реальну можливість захисту своїх інтересів в контексті оспорювання розміру кредиторських вимог, які, зрештою, і є предметом стягнення з суб'єкта субсидіарної відповідальності. Перешкоджання реалізації права такої особи на судовий захист суперечило би

принципу верховенства права, порушило би принцип рівності сторін, адже кредитор як особа, що стягує заявлені нею кошти, має ряд чітко визначених процесуальних законодавством прав, які включають і широкі можливості реалізації права на оскарження рішень суду. Відтак, обов'язок держави — забезпечити рівні можливості відстоювати свої права і інтереси як особі, яка стягує кошти (кредитору), так і особі, з якої такі кошти будуть стягнуті.

- Для того,
- щоб в Україні
- не сформувалась
- негативна практика
- невинуватого
- позбавлення суб'єктів
- субсидіарної
- відповідальності права
- на доступ до
- правосуддя,
- розглянемо його
- розуміння в контексті
- рішень Європейського
- суду з прав людини

Як відомо, стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи.

Принцип справедливості судового розгляду в практиці ЄСПЛ розуміється як сукупність ознак, серед яких рівне право на доступ до правосуддя, рівність сторін, змагальний характер судового процесу, обґрунтованість судового розгляду. При цьому особи має бути забезпечена можливість реалізувати вказані права без будь-яких перепон чи ускладнень. Здатність особи безперешкодно отримати судовий захист є змістом поняття доступу до правосуддя

Для того, щоб право на доступ до суду було ефективним, особа повинна мати чітку фактичну можливість оскаржити діяння, що становить втручання у її права (рішення у справі *Беллет проти Франції* (*Bellet v. France*), п. 36).

Забезпечення «справедливого балансу» між сторонами: рівність сторін передбачає, що кожній стороні має бути надана можливість представляти справу і докази, в умовах, що не є суттєво гіршими за умови опонента (рішення у справі *Домбо Бегеер Б.В. проти Нідерландів* (*Dombo Beheer B.V. v. the Netherlands*), п. 33).

Законодавство повинно забезпечувати певний рівень юридичного захисту проти свавільного втручання з боку державних органів. Існування конкретних процесуальних гарантій є у цьому контексті необхідним. Те, які саме гарантії вимагатимуться, певною мірою залежатиме від характеру та масштабів зазначеного втручання (рішення у справі *P.C. та J.H. проти Сполученого Королівства* (*P.C. and J.H. v. the United Kingdom*), п. 46).

Принцип «рівності сторін» є складовою більш широкого розуміння поняття справедливого судового розгляду. Умова «рівності сторін» у розумінні «справедливого балансу» між сторонами фактично застосовується як у цивільних, так і у кримінальних провадженнях (рішення у справі *Фелдбрюгге проти Нідерландів* (*Feldbrugge v. the Netherlands*), п. 44).

Враховуючи таку практику ЄСПЛ, в контексті піднятого питання варто виходити з наступного. В певний момент, після покладення субсидіарної відповідальності на третіх осіб, їх роль в процесі стає не менш ключовою, ніж інших учасників у справі, адже вони набувають обов'язків боржника. Втручанням в їх права є покладення фінансового тягара з відшкодування збитків кредиторам. Саме тому такі особи — суб'єкти субсидіарної відповідальності — повинні мати чітку фактичну можливість оскаржити діяння, що становить втручання у їх права.

Варто також відзначити і той факт, що особи, на яких ухвалою суду покладається субсидіарна відповідальність, вступають у справу на етапі, коли кредиторські вимоги вже заявлені та визнані судом, а ліквідатором товариства встановлено факт недостатності майна та активів боржника-банкрута для покриття всіх його зобов'язань. Тому для суб'єктів субсидіарної відповідальності єдиним дієвим механізмом захисту своїх інтересів може бути апеляційне оскарження ухвали суду, якою затверджено вимоги конкретного кредитора та їх розмір. В іншому ж випадку порушується баланс інтересів та рівність учасників справи щодо

механізмів захисту, адже сторона позивача, яку займає ліквідатор товариства, має на своєму боці беззаперечний аргумент — законне рішення суду, яке встановлює розмір кредиторських вимог, а сторона відповідача, де факто, позбавлена можливості навести свої доводи та докази, які можуть або повністю спростувати кредиторські вимоги, або суттєво зменшити їхній розмір.

Забезпечення «справедливого балансу» між сторонами у справі про банкрутство і суб'єктами субсидіарної відповідальності є обов'язком держави, а спосіб, яким такий баланс може бути досягнуто, також віддається на розсуд держави і повинен залежати від характеру та масштабів зазначеного втручання. Спосіб усунення перешкод у реалізації права на доступ до суду не має принципового значення для ЄСПЛ і, очевидно, може досягатись через встановлення чітких законодавчих вимог або формування відповідної прецедентної практики.

Постановою Касаційного господарського суду від 09.09.2020 (справа № 908/2805/19) у складі колегії суддів (головуючого Огородніка К.М., Жукова С.В., Пескова В.Г.) розглядалось питання щодо статусу заявника апеляційної скарги та, відповідно, наявності у нього права на апеляційне оскарження постанови про визнання боржника банкрутом. Судом було встановлено, що особи, які не брали участі у справі, також мають право подавати апеляційні скарги на таке рішення суду, нарівні з іншими учасниками відповідної справи. Обов'язковою умовою для наявності такого права є вирішення судом у справі питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки. У такому разі особа, яка не брала участі у справі, має довести наявність у неї такого права, обґрунтувавши наявність трьох критеріїв: вирішення судом питання про її (1) права, (2) інтереси та (3) обов'язки. У свою чергу суд має з'ясувати, чи буде у зв'язку з прийняттям судового рішення з цієї справи таку особу наділено новими правами або покладено на неї нові обов'язки, або змінено її наявні права та/або обов'язки, або позбавлено певних прав та/або

обов'язків у майбутньому, або ж це рішення матиме вплив на інтереси скаржника тощо.

Також судом встановлено, що судові рішення, оскаржуване не залученою до участі у справі особою, повинно безпосередньо стосуватися прав та обов'язків цієї особи, тобто судом має бути розглянуто й вирішено спір про право у правовідносинах, учасником яких на момент розгляду справи та прийняття рішення господарським судом першої інстанції є скаржник, або міститься судження про права та обов'язки цієї особи у відповідних правовідносинах.

У справі про банкрутство учасники поділяються на дві групи: визначені учасниками за законом (абзац п'ятнадцятий статті 1 Закону про банкрутство, абзац двадцять третій статті 1 КУзПБ) та особи, які стали учасниками справи в процесі провадження (у випадках, передбачених цим Законом, інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про банкрутство (стаття 1 Закону

про банкрутство); інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір (стаття 1 КУзПБ).

Як бачимо, суб'єкти субсидіарної відповідальності мають повну можливість довести суду, що вони як особи, які не брали участі у справі, мають наслідком вирішення судом питання про їх права, інтереси та обов'язки. Відповідно, вони повинні мати чітку фактичну можливість оскаржити діяння, що становить втручання у їх права.

З огляду на викладені міркування, робимо висновок, що чинні положення національного законодавства не визначають з достатньою чіткістю межі та способу здійснення суб'єктом субсидіарної відповідальності захисту своїх інтересів при розгляді справи про банкрутство. Питання усунення прогалин під час застосування нормативно-правових актів призводить до суперечливої практики правозастосування і, як наслідок, до численних порушень прав та свобод громадян. Однак,

з метою попередження дисбалансу, що завдає шкоду суб'єктам субсидіарної відповідальності, слід звертати увагу на правові позиції Верховного Суду у складі колегій суддів Касаційного господарського суду, а також на прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

Застосування вказаних джерел та практичне втілення принципу верховенства права з метою уникнення свавілля та зловживань при здійсненні правосуддя надає можливість національним судам здійснювати справедливий захист у справах про банкрутства осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. І в цьому контексті особа, на яку покладено субсидіарну відповідальність у справі, повинна мати можливість оскаржити судові рішення у справі про банкрутство, зокрема в тому аспекті, що стосується розміру збитків кредиторів.

Наталія Парфенюк

Юридичний директор агенції по інфлюенс-маркетингу «I am Influencer»

Пані Наталю, зростання популярності блогерів у рекламних кампаніях привело до появи та активного розвитку агенцій інфлюенс-маркетингу. Розкажіть про роль агенції в поєднанні «клієнт-агенція-блогер».

У сучасний час блогерство стало не лише засобом комунікації чи одним із способів публічного вираження особистої думки, а й потужним інструментом громадської активності, журналістики, котрий дозволяє особистостям висловлювати свої погляди на мільйонну аудиторію у всьому світі.

Через соціальні мережі, платформи для відеохостингу блогери мають можливість ділитися зі світом своєю точкою зору, особистим життям, новинами, підтримувати соціальні проекти та надавати послуги рекламного характеру брендам різного масштабу.

Щодо останнього, то діджитал-маркетинг із залученням блогерів стає все більш суттєвим компонентом сучасної маркетингової стратегії брендів-рекламодавців, оскільки приносить замовнику гарні результати, впізнаваність в суспільстві та кращу взаємодію з потенційними споживачами шляхом замовлення зйомок відеоконтенту на платформах, таких як YouTube, TikTok, Instagram у блогерів, використання в такому контенті опитувань, голосувань, квізів та інших інтерактивних елементів, які залучають увагу користувачів та створюють органічний трафік на профілі бренду в мережі Інтернет.

Зростання популярності блогерів у рекламних кампаніях привело до появи та активного розвитку агенцій інфлюенс-маркетингу, які, з одного боку, допомагають бренду підібрати блогерів відповідно до унікальних потреб (побажань), особливостей продукту чи послуги, що рекламується, маркетингових стратегій, а з іншого боку – надають блогерам

підтримку в процесі співпраці з брендом, захисту, прав інтелектуальної власності, персональних даних тощо.

Які умови співпраці та контрактів передбачені? Чи можете навести приклади, як агенція допомагає захищати інтереси блогера та досягати максимальних результатів співпраці?

Співпраця між агенцією, блогером та клієнтом базується на взаємовигідних умовах, які забезпечують юридичний захист та максимальні результати для всіх сторін.

Основні аспекти такої співпраці включають в себе:

1. Консультування

Юристи агенції надають блогерам консультації щодо юридичних питань, таких як захист авторських прав блогера на створювані фото/відеоматеріали, тексти, аудіозаписи, консультації щодо особливостей та правил рекламування (наприклад, які є обмеження відповідно до законодавства) та партнерства, щодо конфіденційності, порядку використання персональних даних тощо. Також допомагають з реєстрацією ФОП, вибором оптимальної системи оподаткування для ведення господарської діяльності блогером.

2. Укладання контрактів

Агенція допомагає укладати юридично обґрунтовані контракти з партнерами, рекламодавцями та іншими сторонами співпраці, що гарантує відповідність умов контракту інтересам блогера та захищає його права у випадку їх порушення.

3. Захист прав інтелектуальної власності

Агенція слідкує за тим, щоб контент блогера не використову-

вався без дозволу жодним іншим способом, який не передбачений контрактом (наприклад, в якості таргету) і вживає заходів для захисту авторських прав в разі їх порушення. Якщо сторони домовились про перехід таких прав, то допомагає все належним чином документально оформити.

4. Урегулювання спорів

В разі конфліктів, порушень умов співпраці агенція представляє інтереси блогера, допомагаючи урегулювати ситуації шляхом переговорів чи інших юридичних дій.

5. Захист від наклепу

Агенція може реагувати на наклеп та недостовірну інформацію про блогера, вимагаючи публічного спростування такої інформації, видалення такого контенту та компенсацію за завдану шкоду.

Як такі взаємовідносини регулюються на законодавчому рівні в Україні?

- Агенція є надійним
- партнером для
- блогера, адже
- забезпечує
- юридичний захист,
- підтримку та
- сприяє досягненню
- максимальних
- результатів у його
- діяльності

У цьому партнерстві кожна сторона виграє, забезпечуючи успішну та захищену співпрацю.

Спеціальні норми законодавства, що регулюють відносини між блогером, агенцією та клієнтом відсутні, тому всі умови співпраці мають бути чітко зафіксовані в договорі між сторонами, який

(на кшталт Megogo та Netflix) чи на платформах спільного доступу до інформації (Facebook, Instagram, LinkedIn), або ж із використанням електронних комунікацій (Messenger, Viber, Telegram). Якщо такий контент створений бренд-амбасадорами та блогерами на замовлення, то він має маркуватись як реклама відповідно до прописаних у законі норм. У протилежному випадку блогери як лідери думок нестимуть за це відповідальність. Також описується визначення продакт-плейсменту, регулюється поняття спонсорства.

Варто згадати, що 31 березня 2023 року набув чинності Закон України «Про медіа», який вводить в законодавче поле поняття онлайн-медіа та передбачає, що сайти та газети можуть реєструватися добровільно. Передбачена можливість добровільної реєстрації для блогерів, що дає можливість їм отримати новий статус в медіапросторі.

- Вважаю, що новації у сфері рекламного законодавства є прогресивними та забезпечать реалізацію сучасних тенденцій, зокрема європейських, для комплексного регулювання відносин, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання реклами в соціальних мережах.

містить всі зафіксовані домовленості, вартість послуг та умови виконання зобов'язань сторонами.

Сфера блогінгу наразі врегульована вітчизняним законодавством?

Законодавством наразі сфера блогінгу не врегульована. Однак, враховуючи збільшення кількості рекламного контенту в соціальних мережах, спостерігаються тенденції до актуалізації ряду чинних нормативно-правових актів в різних сферах.

Наприклад, Верховна Рада України 30 травня 2023 року ухвалила Закон (вводиться в дію 02 жовтня 2023 року), норми якого оновлюють рекламне законодавство та осучаснюють рекламний ринок, що стрімко діджиталізується.

Так, до прикладу, вводиться поняття користувачького контенту — це інформація, що створюється фізичними особами або компаніями: на платформах спільного доступу до відео

Які юридичні консультації здебільшого надають блогерам юристи таких агенцій?

Юридичні консультації, які надають юристи блогерам, включають в себе різні аспекти, оскільки діяльність блогера зазвичай пов'язана з численними правовими питаннями. Ось деякі з них:

1. Авторське право та інтелектуальна власність

Блогери можуть потребувати консультацій щодо належного

захисту авторських прав на свій контент, якщо вони створюють власний текст, фотографії, відео, музику тощо.

2. Правила реклами і спонсорства

Якщо блогери отримують оплату за рекламу чи спонсорські матеріали, їм потрібно дотримуватися правил та обов'язків, пов'язаних з рекламною діяльністю, а також з розумінням правил реклами та регуляторних обмежень, які можуть впливати на спонсорські матеріали.

3. Захист від судових позовів

Юристи можуть допомогти блогерам уникнути судових проблем, наприклад, за публікацію образливої, неправдивої інформації чи порушення авторських прав інших осіб.

4. Питання оподаткування

Отримання прибутку від блогінгу може мати податкові наслідки, тому юристи надають консультації щодо порядку оподаткування і відповідних податкових обов'язків.

5. Захист приватності і даних

Якщо блогери збирають та обробляють особисті дані своїх підписників або клієнтів, їм потрібно дотримуватися правил захисту приватності та відповідних вимог GDPR.

6. Договірна робота

Юристи можуть допомогти погоджувати та укладати різні угоди та договори з іншими сторонами, для максимального захисту інтересів блогера.

Це лише кілька з можливих питань, які можуть виникнути у блогерів. Важливо звертатися до компетентних і кваліфікованих юристів, які мають досвід роботи з цільовою галуззю і можуть надати консультації, які відповідають конкретній ситуації блогера і допоможуть досягти ефективних результатів, мінімізувати ризики та попередити настання негативних наслідків.

Агенції по інфлюенс-маркетингу стають ключовими гравцями у формуванні іміджу бренду та його взаємодії з аудиторією. На яких показниках і умовах базується співпраця між клієнтом-брендом і агенцією?

Всі співпраці між клієнтом-брендом і агенцією базуються на довірі, репутації, чітко визначених умовах та структурі, а саме:

1. **Мета та цілі** — визначення специфіки та особливостей проєкту, очікуваних результатів кампанії.

2. **Бюджет** — визначення фінансових обмежень і можливостей для реалізації завдань.

3. **Строки** — встановлення термінів та дедлайнів для виконання завдань.

4. **Підбір блогерів** — вибір відповідних блогерів, які відповідають цільовій аудиторії та цілям бренду.

5. **Створення стратегій** — розробка маркетингових стратегій, які максимально використовують популярність блогерів.

6. **Планування та виконання кампаній** — організація, координація та виконання маркетингових кампаній з участю блогерів.

7. **Моніторинг та аналіз** — відстеження результатів кампаній, збір аналітичних даних та оцінка їхньої ефективності.

Усі ці аспекти допомагають підвищити усвідомленість бренду, почути відгук потенційних споживачів, збільшити аудиторію та досягнути позитивних результатів рекламної кампанії в інтернет-просторі.

Чи є вже напрацьована судова практика у цій сфері?

Рішення Господарського суду міста Києва від 9 вересня 2021 року створило чи не перший в Україні судовий прецедент, коли до відповідальності притягають блогера за недобросовісне проведення конкурсу на сторінці в Instagram (справа № 910/1801/21).

У вересні 2020 року Алевтина Черкашина звернулась до Вероніки Синиці, яка є власницею агенції з інфлюенс-маркетингу

I Am Influencer, з пропозицією організувати для неї іменний конкурс giveaway в Instagram.

Підписавши відповідний договір, Алевтина Черкашина зобов'язувалась привести учасникам конкурсу щонайменше 50 тисяч підписників. Проте не виконала взяті на себе зобов'язання, і тому Вероніка Синиця вимушена була звернутися за захистом своїх прав до суду. Судовий процес тривав рік, а крапку в цій справі остаточно було поставлено Верховним Судом 7 липня 2022 року.

Суд погодився з твердженнями відповідача, що вона не може вплинути на те, щоб інші особи підписувалися на відповідні акаунти, оскільки вони здійснюють це самостійно за власною волею.

Однак сторони уклали договір, відповідно до умов якого відповідач взяла на себе зобов'язання здійснити збільшення кількості підписників не менше ніж на 50 000 підписників, а тому повинна була належним чином виконати умови договору. Таким чином, об'єктованим визнається стягнення з неї штрафних санкцій у розмірі вартості другої частини винагороди, а саме 250 000 грн.

Що, в першу чергу, необхідно для успішної реалізації маркетингових стратегій?

Варто зазначити, що діджитал-маркетинг постійно змінюється і адаптується до нових технологій та трендів (з'являються нові соціальні мережі, набирають обертів відповідні формати контенту, з'являються нові блогери, що мають вплив на широку аудиторію), з'являється судова практика за невиконання умов договорів про надання послуг блогерами.

Тому для успішної реалізації маркетингових стратегій важливо співпрацювати з агенціями, які спеціалізуються на діджитал та інфлюенс-маркетингу, розуміють актуальні тенденції просування в соціальних мережах та підготують перелік блогерів, котрі якнайкраще та якнайшвидше допоможуть досягти бажаних результатів від реклами, націлені на збільшення авторитету бренду в мережі. Така співпраця допомагає забезпечити ефективність, юридичний захист та успіх у цій динамічній галузі.

Адвокат,
Керуючий партнер Адвокатського об'єднання
«Лещенко, Дорошенко і партнери»,
кандидат юридичних наук

Олександр Лещенко

ATTORNEYS AT LAW

LESHCHENKO, DOROSHENKO
&
PARTNERS

ПУБЛІЧНА СЛУЖБА. СУДОВА ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СПРАВ

Кожна зміна влади, чергові й регулярні реформи державного апарату завжди супроводжуються незаконними звільненнями осіб, які проходять публічну службу. Проте, переважна більшість незаконно звільнених працівників оскаржують такі «гучні звільнення», тому існує попит на здійснення представництва інтересів адвокатами державних службовців. Отож, ця категорія справ є однією з найактуальніших практик, які у свою чергу мають певні правові особливості.

Щодо строків звернення до суду у справах, пов'язаних з проходженням публічної служби

До спорів стосовно проходження публічної служби підлягають застосуванню приписи частини п'ятої статті 122 КАС України, якою передбачено, що для звернення до суду у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби встановлюється місячний строк.

Варто врахувати й ту обставину, що за своєю суттю цей строк фактично охоплює усі існуючі випадки (етапи) такої служби – прийняття, просування та звільнення з публічної служби.

На цьому наголосив Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у своїй постанові від 11 лютого 2021 року (справа № 360/917/19)

Верховний Суд зробив наступний правовий висновок:

«32. За загальним правилом перебіг строку на звернення до

адміністративного суду починається від дня виникнення права на звернення з позовом, тобто коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

33. У цій справі спірні правовідносини виникли у зв'язку зі звільненням відповідача з публічної служби та виникненням у нього, на підставі укладеного договору, зобов'язання щодо відшкодування фактичних витрат, пов'язаних з його утриманням у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ.

34. Спори стосовно проходження публічної служби охоплюють спори, які виникають з моменту прийняття особи на посаду і до її звільнення, зокрема й питання відповідальності за невиконання договору підготовки фахівця, що зумовлює відшкодування фактичних витрат, пов'язаних із утриманням у навчальному закладі, навіть якщо подання відповідного позову про відшкодування витрат відбувається після її звільнення з публічної служби, а тому до таких спорів підлягають застосуванню приписи частини п'ятої статті 122 КАС України, якою передбачено, що для звернення до суду у справах щодо прийняття громадян на публічну службу,

35. Правову позицію щодо застосування у такій категорії справ місячного строку звернення до суду неодноразово висловлював Верховний Суд, зокрема у постановках від 30 вересня 2019 року в справі №340/685/19, від 10 жовтня 2019 року в справі №140/721/19, від 24 грудня 2019 року в справі №824/284/19-а, від 29 квітня 2020 року в справі №560/1942/19, від 18 червня 2020 року в справі №140/2024/19, від 01 липня 2020 року в справі №400/1758/19, від 13 серпня 2020 року в справі №1.380.2019.001192, від 19 листопада 2020 року в справі №400/2654/19, від 20 листопада 2020 року в справі №160/11957/19, від 21 січня 2021 року в справі №520/1559/2020 та від 28 січня 2021 року в справі №520/6265/2020.

36. Отже, помилковим є висновок судів попередніх інстанцій про застосування до спірних правовідносин приписів абзацу другого частини другої статті 122 КАС України, оскільки в цій категорії справ необхідно застосовувати встановлений частиною п'ятою статті 122 КАС України місячний строк звернення до суду».

її проходження, звільнення з публічної служби встановлюється місячний строк.

Отже, на думку ВС висновок судів попередніх інстанцій про застосування до спірних правовідносин приписів абзацу другого частини другої статті 122 КАС України є помилковим, оскільки в цій категорії справ необхідно застосовувати встановлений частиною п'ятою статті 122 КАС України місячний строк звернення до суду.

Щодо юрисдикції спорів, пов'язаних з прийняттям, проходження та звільнення громадян з публічної служби

Вирішуючи питання, до якого суду звертатись, адміністративно-го чи загального, слід визначити суб'єктний склад таких відносин.

Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 27 лютого 2019 року (справа № 815/6096/17) сформувала правовий висновок, згідно якого при наданні спору статусу публічно-правового з приводу вказаних правовідносин необхідно встановити наявність таких підстав:

1) чи проходила особа конкурс на заняття вакантної посади;

2) чи складала така особа при- сягу посадової особи;

3) чи присвоювався їй ранг у межах відповідної категорії по- сад.

Відповідно до ч. 1 ст. 19 КАС України юрисдикція адміністра- тивних судів поширюється на справи у публічно-правових спо- рах, зокрема:

1) спорах фізичних чи юри- дичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-право- вих актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випад- ків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;

2) спорах з приводу прийнят- тя громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з пу- блічної служби.

З аналізу вказаних норм вба- чається, що юрисдикція адміні- стративних судів поширюється не на будь-які трудові спо- ри, а лише ті, які пов'язані з прийняттям громадян на публічну службу, її проходженням, звіль- ненням з неї.

Разом з цим, при наданні спору статусу публічно-пра- вового з приводу прийняття громадян на публічну службу, проходження, звільнення з пу- блічної служби, необхідно вста- новити наявність таких підстав:

1) чи проходила особа конкурс на заняття вакантної посади;

2) чи складала така особа при- сягу посадової особи;

3) чи присвоювався їй ранг у межах відповідної категорії по- сад.

Базовим (загальним) законом, що регулює суспільні відносини, які охоплюють діяльність держа- ви щодо створення правових, організаційних, економічних та соціальних умов реалізації гро- мадянами України права на дер- жавну службу, є Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу».

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону № 889-VIII державний службо-

вець — це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади пов- новаження, безпосередньо пов'я- зані з виконанням завдань і функ- цій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби.

- **Спори з приводу прийняття громадянина на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби охоплюють весь спектр спорів, що виникають у відносинах публічної служби**

Разом з цим, до цієї категорії не належать трудові спори:

а) керівників та інших працівників державних і комунальних підпри- емств, установ та орга- нізацій;

б) працівників, які пра- цюють за трудовим догово- ром у державних органах і орга- нах місцевого самоврядування;

в) працівників бюджетних установ та інше.

Під час визначення предмет- ної юрисдикції справ суди по- винні виходити із суті права та/ або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених ви- мог, характеру спірних правовід- носин, змісту та юридичної при- роди обставин у справі.

Враховуючи вищезазначене, слід мати на увазі, що навіть якщо стороною спору є орган держав- ної влади або орган місцевого самоврядування, проте такий орган у спірних правовідносинах виступає не як суб'єкт владних повноважень, а як роботодавець у трудових відносинах, то такий спір підсудний загальним судам та вирішується за правилами ци- вільного судочинства.

Про підстави визначення систематичності вчинення державним службовцем такого дисциплінарного проступку, як прогул без поважних причин

Верховний Суд у своїй поста- нові від 21 квітня 2021 року (спра- ва № 640/15754/19) зробив наступ- ний правовий висновок:

«20. З системного аналізу пра- вових норм у цій справі вбача- ється, що у разі вчинення дер- жавним службовцем прогулу (у тому числі відсутність на служ- бі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин, суб'єкт призначення або керівник державної служби має право притягнути такого держав- ного службовця до дисциплінар- ної відповідальності (у разі якщо не минуло шість місяців з дня, коли керівник державної служби дізнався або мав дізнатися про вчинення дисциплінарного про- ступку, а також якщо не минув один рік після його вчинення) у вигляді оголошення догани.

21. У разі ж встановлення сис- тематичності (повторно протягом року) відповідного дисциплінар- ного проступку державного служ- бовця, суб'єкт призначення або керівник державної служби має право застосувати винятковий вид дисциплінарного стягнення як звільнення з посади держав- ної служби.

22. З наведеного вбачаєть- ся, що обов'язковою умовою для звільнення державного службовця є встановлення сис- тематичності (тобто вчинених неодноразово протягом року) прогулів (відсутності на роботі більше трьох годин) цієї особи без поважних причин».

Тобто, єдиною належною об- ставиною, яка свідчить про систе- матичність вчинення державним службовцем такого дисциплінар- ного проступку, як прогул без по- важних причин, є чинне рішення суб'єкта призначення (керівника відповідного державного органу) про накладення на цього держав- ного службовця дисциплінарного стягнення за таке ж порушення.

Адвокат,
керуючий партнер ЮК «Надійний правовий партнер»

Анна Кухарчук

Пані Анно, з точки зору адвоката, як можете наразі охарактеризувати роботу вітчизняної судової системи?

Незважаючи на введений в Україні 24 лютого 2022 року воєнний стан, судова система працює безперервно, але не синхронно.

Відсутнє єдине нормативне регулювання у судах процедури розгляду справ, які припали на ввімкнення сигналу «Тривога». Ще й досі є суди, які розглядають справу під час тривоги, ігноруючи людський фактор, що сторона по справі у цей час перебуває в укритті, або не може доїхати через припинення роботи громадського транспорту.

Також є запит сучасності на повноцінний запуск Електронного суду.

Здавалося б, воєнний стан повинен був прискорити введення функціонування Е-суду, адже подорожувати в регіони, щоб ознайомитися із матеріалами судової справи, зараз і небезпечно, і недоцільно з точки зору витрати часу, адже можна відсканувати матеріали та викласти їх в Е-суд стороні для ознайомлення з ними. Однак, це також відбувається у ручному режимі, є суди які направляють сканкопії матеріалів справи на електронну пошту, є які взагалі відмовляють — мовляв, приїжджайте, навіть коли сторона в Києві, а суд в Миколаєві.

Тому, є рушійні сили, які підштовхують до змін, але ці зміни треба доопрацювати та впровадити.

Із позитивного для практики наразі є повноцінний перехід судів на слухання справи в режимі відеоконференції. Карантин через пандемію Covid-19 запуснув цей процес, а воєнний стан — удосконалив.

Що можете сказати про корупцію в судах?

Можу тільки припустити. Є така тенденція, якщо суддя за власною

ініціативою відкладає справу безпідставно декілька разів — отже, чекає щоб до нього прийшли. На жаль, ми з такою стикаємося, і на жаль, в таких справах ми програємо, і завчасно повідомляємо клієнта, що таке може відбутися. Змушені писати скарги на суддів у таких випадках, але до кардинальних змін нам ще далеко.

Є інша проблема у судах — молодий персонал працівників суду, це і самі судді, і їх помічники, які, не секрет, пишуть проекти рішень. Молоді, недосвідчені та перелякані...

Що, на Вашу думку, тут необхідно докорінно змінювати, чи поліпшувати?

Є системна помилка у судовій гілці влади, кожен голова суду, керівник апарату керує судом самостійно. Порядок ознайомлення зі справою, порядок видачі судових рішень, порядок поведіння під час тривоги. Ці речі, якщо вони стосуються одієї системи роботи, повинні бути системно однаково врегульовані в усіх судах. Адже, розгляд судового спору — це по суті послуга держави, за яку сторони сплачують судовий збір. Чому ЦНАПи можуть працювати однаково, по одному протоколу, а суди ні?

Які спори сьогодні найчастіше регулює ЮК «Надійний правовий партнер»?

Ми завжди спеціалізувалися на супроводі бізнесу. Раніше був запит на створення і супровід поточної діяльності. Це коли бізнес-іделогі, мрійники придумали продукт — і усі процеси треба запуснути, юридично грамотно оформити (патенти, дозволи ліцензії).

Однак, сьогодні треба визнати: бізнес у складному становищі, не лише через війну, а й через ставлення держави до бізнесу — не як до партнера, а як до «гусей».

Переважає запит на юридичні послуги сьогодні — спори

між контрагентами через борги за поставлені та неоплачені товари. Це 20% запитів від клієнтів. Інші 80% — спори з державою.

- Особливим видом
- судових спорів
- останнім часом
- є позови прокурорів,
- нібито як «в інтересах держави», коли
- прокурор у судовому порядку просить
- визнати недійсним вже укладений та
- виконаний обома сторонами договір

Тут додам юридичну, професійну ремарку. У цій категорії справ судами створено колізію-монстра. Суди переважно задовольняють такі позови, не дивлячись на їх безпідставність, однак не застосовують реституцію, яка передбачена ст. 216 ЦК України. І тут виходить, що у держави, у казначейства є договір, який виконаний, за яким сплачені кошти, підписані акти, але суд визнав його недійсним, і не застосував наслідків недійсності правочину, ніхто не просить повернути товар, роботи, гроші назад, так як це передбачає закон.

Як рахувати казначейству, державному органу — замовнику такі дії, оплачені кошти, виконані роботи — не зрозуміло. Це якраз до теми про переляканість та недосвідченість молодих працівників суду, романтичне уявлення яких побудовано на тому, якщо це позов прокурора, то інша сторона точно винна.

Такий стан речей, подібні судові рішення не лише не підвищують авторитет держави, а призводять до недовіри та небажання працювати з державою, а цього сьогодні аж ніяк не можна допускати.

Розкажіть про найцікавіші останні кейси з практики компанії.

Кейсів зі «специфікою» багато, але в переважній більшості ми обмежені умовами нерозголошення.

Із неординарного, щоб клієнт розумів, що ми нестадарно підходимо до вирішення будь-яких завдань, я часто наводжу приклад цікавого бізнес-проєкту.

До нас звернулися власники шлюбного агентства в Україні, щоб узаконити свою діяльність і побудувати бізнес структуру. Бізнес був масштабний, передбачав проведення лекцій і для чоловіків, і для жінок на тему зміцнення сім'ї, лекції з психологами, різноманітні сімейні курси, проведення творчих вечорів.

Ми проаналізували діяльність, впевнилися, що не ведеться ніяка незаконна діяльність, і запропонували наступну концепцію: створення громадської організації, залучення і чоловіків і жінок як членів такої організації, з відповідними внесками до організації, та окремо оплата за курси, і визначили основну мету діяльності організації наступним чином: «Ціллю діяльності організації є сприяння у реалізації державних програм щодо посилення та популяризації інституту сім'ї, створенні традиційних сімейних відносин, посилення мотивації щодо збереження сімейних цінностей, посилення мотивації до реєстрації шлюбів, свідомого народження і виховання дітей, а також підвищення соціальної культури поваги до жінки як до дружини, у тому числі на міжнародному рівні, захист інтересів жінки у шлюбі з іноземними громадянами».

Але у нас багато цікавих корпоративних кейсів. Наприклад корпоративний договір, які укладають наші клієнти, сягає більше 50 аркушів, і передбачає обов'язкову досудову процедуру вирішення корпоративного конфлікту у три і більше етапів.

Ми роз'яснюємо учасникам бізнесу, що спір за правилами корпоративного договору може вирішуватися більше ніж 6 місяців, тобто кожен розуміє на етапі створення бізнесу, що у разі конфлікту доведеться домовлятися, і

суди тут не врятовують. Із цікавого особисто для мене — кейси, коли ми супроводжуємо запуск нового обладнання (наприклад, ноухау медобладнання, ІТ-продукту) із розумінням, що сьогодні клієнт планує вийти на європейський ринок, тому у нього має бути увесь пакет дозвільних документів, сертифікації, випробування тестового зразку.

Інша наша сильна сторона — це те, що 95% кримінальних проваджень, які ми супроводжуємо, не доходять не те що до суду, а навіть до вручення підозри.

Як так відбувається? Насправді, дуже просто. Наша стратегія кардинально відрізняється від стратегії наших колег. Ми на перший запит правоохоронних орга-

нів надаємо усі документи, пояснення, і навіть судові експертизи, чи дослідження ринку, тобто даємо позицію одразу ту, яку колеги доводять тільки в суді, щоб не посилювати уяву слідчих про вину клієнта. І коли все чітко, зрозуміло і по полицках, у слідчих відпадає інтерес подальшого розслідування, бо на першочерговому етапі стає зрозумілою безперспективність процесу. Саме тому з багатьма клієнтами ми працюємо більше 15 років.

Вже багато років Ваша компанія супроводжує діяльність аграрних підприємств. Під час війни, «зернових коридорів», замінування земель — з якими проблемами аграрії?

Запити аграріїв на юридичні послуги не змінилися: непоставлений товар та запити податкової, позапланові перевірки.

Я б сказала, що запити стихли, тому що через кризу з обіговими коштами, саме через нереалізований товар, чи реалізацію за заниженими цінами, аграрії відкладають необхідні юридичні процеси оформлення «до кращих часів». Введення в експлуатацію зерносушарок, складів, переробки... Фактично такі об'єкти працюють, юридично — ні. Така ситуація має масовий характер.

Із нових запитів, що додалися, але вони не пов'язані із воєнним станом — це запити на супровід договір купівлі-продажу земельних ділянок, переведення права вимоги за такими договорами. Для мене — це питання більше технічне, ніж юридичне, тут немає місця для креативу, для юридичної творчості. В цьому процесі важлива тільки уважність і знання профільних норм законів, це дуже вузьконаправлено для нас.

На вашу думку, з якими складнощами доведеться зустрітися цій галузі у найближчому майбутньому?

Насправді, галузь агро найближчим часом очікують дуже складні часи. Україна тривалий час була сировинним постачальником, а не постачальником готової продукції. Через війну ринок змінився, відбувся його перерозподіл. Цього року нас очікує надлишок виготовленої та нереалізованої сировини, це значить у наступному році буде проблема з обробітком землі, бо кошти від реалізованої продукції йдуть на посівний матеріал, пальне, засоби захисту рослин. Відсутність коштів призведе до зменшення посівів, відповідно — до зменшення врожаю у наступні роки.

Налагодження переробки в Україні, експорт готової продукції, реалізація готової продукції в Україні може допомогти уникнути кризи в агро, але для цього потрібна політична воля та фінансові інвестиції у переробку.

Тобто, запуск циклів від вирощування до переробки в готовий товар споживання не лише покращить становище агропромислових, а й покращить стан економіки, оскільки збільшить кількість

Земля — єдиний актив, який точно не буде зменшуватися у вартості

господарських операцій та надходження ПДВ до бюджету.

Чи є сенс сьогодні інвестувати в землю як реальний матеріальний актив?

Так, однозначно є сенс інвестувати в землю як актив. Земля буде єдиним активом, який точно не буде зменшуватися у вартості.

З 2021 року відкрили ринок землі, це повинно було призвести до глобальних змін на ринку, однак розпочалася війна.

- Селяни як власники
- не є бізнесом, вони
- не в змозі правильно
- розпоряджатися
- таким активом.
- Тому фактично ринок
- землі, який перебував
- під мораторієм
- тривалий час, був
- побудований
- не власниками активу,
- а орендарями,
- які диктували ціну

Пройде трохи часу, і як тільки значна частина активу опиниться в руках бізнесу, то ринок зміниться, зміняться напрямки використання землі, це буде не тільки агро, а й будівництво, вирощування органічної продукції, також збільшиться кількість малих фермерських господарств.

Хочу зауважити, що ринок землі складе значну конкуренцію ринку криптовалюти, який на сьогодні і не є прямо забороненим, але фактично знаходиться поза законом.

Ринок криптовалюти не є регульованим на сьогоднішній день, але прорекламований. На жаль, люди не розуміють, що їхні фінанси, переведені у криптовалюту, нічим не забезпечені і не гарантовані. Можливо, якщо криптовалюту вдасться забезпечити таким активом як земля, це буде побудова нового фінансового ринку.

Ви неодноразово заявляли, що ЮК «Надійний правовий партнер» це компанія, яка займається не лише судовими

справами, а й конфліктами на різних стадіях їх розвитку, у різних сферах правовідносин, і виступає за мирне їх врегулювання. Розкажіть детальніше про цей напрямок роботи.

Дійсно, так і є. Я багато спілкуюся з бізнесом, і всі мені під час першого знайомства згадують відомий анекдот про адвоката: «Синку, що ж ти наробив».

Оскільки ми працюємо як юридичний відділ своїх клієнтів, то знаємо, що нові проблеми з'являються щодня. Тому наше завдання — вирішити проблему швидко, якісно і без наслідків для клієнта, бо завтра буде нова проблема. Значна частина проблем виникають через емоції, які можна врегулювати, втамувати з часом, і виключно переговорами.

Переговори — це, насправді, не завжди швидко, але завжди досить емоційно і виснажливо. Керівники підприємств не готові витратити час на «умовляння опонента» і пошук підходящих аргументів, тому цим займаємося ми.

І, знову ж таки, якщо порівнювати з колегами, які протягом року не укладають жодної мирової угоди, у нас таких за рік в середньому чотири. У 2023 році дві вже підписано і виконано, ще одна в процесі обговорення умов.

Як ви турбуєтеся про інформаційну безпеку та репутацію компанії?

Ми використовуємо виключно ліцензійні IT-продукти та сервіси, працюємо виключно із хмарними сервісами зберігання даних та CRM-системами. Тобто, на комп'ютері у працівників немає жодного документи, це лише пристрій для набору текстів.

З кожним працівником укладений договір, згідно умов якого вся інформація, яка стала їм доступна, є конфіденційною, не підлягає розголошенню. І це не обмежується тільки бізнесом нашого клієнта, це стосується всієї інформації про клієнта як про особистість, його звички, його особливості характеру, вподобання тощо.

Я особисто приділяю багато часу навчанню та спілкуванню

з персоналом, закладаючи їм ті принципи, які свого часу були передані мені: клієнт — не досконалий, може допускати помилки, від цього ніхто не застрахований. Але ми повинні працювати над тим, щоб таких помилок було якомога менше, не намагаючись їх приховати, а навпаки, роз'яснити та навчити клієнта, зробити свою роботу якісно в інтересах клієнта. Я виховую у своїх працівниках повагу до клієнта, незважаючи на особливості характеру, темперамент, допущені помилки.

Ви — досить публічна та медійна особа: постійний учасник та доповідач різноманітних форумів, конференцій, семінарів, даєте численні інтерв'ю... Розкажіть про своє ставлення до публічності, наскільки це допомагає чи, навпаки, заважає в роботі?

Публічність має дві сторони медалі. З одного боку, публічність та медійність — це довіра клієнтів, можливість комунікувати, впливати на процеси в державі. Коли ти медійний — тобі довіряють.

З іншого боку, якщо говорити про соціальні мережі, то мої месенджери перевантажені повідомленнями настільки, що я багато важливих повідомлень пропускаю, і ви це теж добре знаєте. Особливо з початком війни — мені пишуть і як керівнику благодійного фонду, і як юристу, пишуть військові із запитом про допомогу з виплатами.

У мене особисто ніколи не було амбіцій до публічності. Навпаки, із виходом в публічний простір доводиться долати багато «страхів перед сценою», адже я все таки не артист, а адвокат, і мій комфортний простір — зала суду.

Але тим самим я даю приклад своїм працівникам. Їм подобається атмосфера, коли нас впізнають, коли ми отримуємо повідомлення із вдячністю за інформацію, яку від нас почули на конференції, використали і отримали результати.

Свою публічність та публічність нашої команди я спрямовую на підвищення юридичної обізнаності бізнесу. Вважаю, що це соціальна місія нашої юридичної компанії, тому хочу зробити для цього більше.

Валерій Гуменюк

«Найважливіше — відновлення роботи судів в повному обсязі»

Валерію Євгеновичу, сьогодні Ви очолюєте територіальне управління ДСА в Луганській області. Яким був Ваш професійний шлях до цього призначення?

Після закінчення вищого військового училища проходив службу на різних командних посадах у Збройних Силах України, отримав військове звання полковника. В подальшому очолював факультет Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та був проректором в університеті митної справи та фінансів. Пізніше за результатами конкурсу очолив управління матеріально-технічного забезпечення та договірної роботи Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції. Починаючи з вересня 2022 року і дотепер — працюю начальником територіального управління ДСА в Луганській області.

Наскільки складним для Вас було рішення очолити судову адміністрацію тимчасово окупованої області під час війни? Адаже Ви взяли на себе неабияку відповідальність, зокрема за співробітників.

Рішення очолити одне з управлінь ДСА не було для мене складним. Я маю певний управлінський досвід та звик брати на себе відповідальність не тільки за дії підлеглих, але й за їхні долі.

Яке зараз головне завдання управління?

Вважаю основним завданням сьогодні збереження колективу.

Важливо також правильно організувати роботу кожного співробітника у складних умовах сьогоднішнього дня. Адже від участі кожного залежить загальний результат.

Які першочергові заходи ДСА в Луганській області будуть після звільнення території?

Перше і найважливіше: відновлення роботи судів в повному обсязі.

Друге: люди. Якщо говорити про Луганську область, то не слід забувати, що частина цієї території більше 9 років знаходиться під окупацією. А це значить, що треба буде не один рік розумно змінювати свідомість людей, яких роками годували пропагандою з кремля. І мова не тільки про суспільство загалом, а й про працівників суду, які будуть працювати на місцях. А це довготривала та непроста робота, до якої необхідно ретельно готуватися.

Ви маєте величезний управлінський досвід. У чому, на Вашу думку, полягають найважливіші принципи мудрого управління колективом?

Для мене — це чесність та участь у вирішенні проблем кожного співробітника. Колектив багатий у чому нагадує родину. І задача кожного розумного керівника — створити домашню, спокійну атмосферу на роботі, не тільки для комфортного психологічного клімату, а й ефективного виконання завдань. І не останнє місце у організації робочого процесу належить від вміння керівника диференційовано підходити до оцінки роботи кожного підлеглому.

Як Ви ставитесь до критики, зокрема професійної?

В цілому, позитивно.

Ви — кандидат юридичних наук. За якою спеціальністю захищалися і скільки часу присвятили вивченню та написанню?

«Адміністративне право та процес, фінансове право». На глибоке вивчення теми, аналіз та написання роботи в мене пішло більше 5 років.

Ви вважаєте себе європейцем?

Звісно, що так.

Ви працювали у вищих навчальних закладах України, брали участь у створенні військової кафедри Митної академії. Чим теперішня молодь відрізняється від Вашого покоління?

Сучасна молодь має більш свідоме ставлення до процесів, які відбуваються у суспільстві. Крім того, велика кількість молодих людей у змозі спокійно відстоювати свою точку зору, не йти за течією. І це прекрасно, бо маємо досить впевнену у собі, соціально активну, десь навіть вперту молодь.

Багато з моїх випускників зараз на фронті, на превеликий жаль, серед них є загиблі. Ми переживаємо страшні часи, і в той же час не маємо права забувати про героїзм саме молодого покоління. Бо саме молодь та люди середнього покоління тримають на своїх плечах весь тягар війни.

Ми переживаємо страшні часи, і в той же час не маємо права забувати про героїзм саме молодого покоління

Приватний нотаріус
Київського міського нотаріального округу
м. Київ

+38 067 4685833

+ 38 067 3618915

rzwork@ukr.net

Золтан Русанюк

Пане Золтане, сьогодні на адресу FEMIDA.UA надходить велика кількість звернень від читачів щодо питання в'їзду та виїзду з України, переміщення через кордон грошей та речей, продажу-купівлі нерухомості тощо. Найчастіше звертаються із запитом щодо суми готівкових коштів, яку сьогодні можна вивезти за кордон. Розкажіть про це детальніше.

Це питання регулює ст. 8 Закону України «Про валюту і валютні цінності».

Транскордонне переміщення фізособами валютних цінностей у сумі, що дорівнює або перевищує 10 000 євро (за офіційним курсом НБУ на день переміщення через митний кордон України), підлягає письмовому декларуванню митним органам.

Без письмового декларування та підтверджуючих документів можна вивезти лише суму, меншу 10 000 євро

Таким чином, якщо людина письмово задекларувала суму та надала визначені НБУ підтверджуючі документи, вона може вивезти з України будь-яку суму коштів (як в національній, так і в іноземній валюті).

Які документи для цього необхідні?

Питання пакету документів, які потрібно надати для того, щоб вивезти готівкові кошти у сумі понад 10 000 євро, регулює п. 18 Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, затверджене постановою НБУ від 02.01.2019 № 5.

Фізособи-резиденти можуть вивезти за кордон суму, що перевищує 10 000 євро, на підставі документів, що підтверджують:

— зняття фізичною особою готівки з власних рахунків у банках і квитанції про здійснення валютно-обмінної операції з цією

готівкою (у разі здійснення такої операції) виключно на ту суму, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро;

— придбання цією особою банківських металів у банках виключно на ту суму, що перевищує на день вивезення/пересилання в еквіваленті 10 000 євро.

У цьому контексті варто відмітити, що документи, які підтверджують зняття готівки з власних рахунків у банках фізичними особами-резидентами з метою її вивезення, є чинними протягом 90 календарних днів із дня зняття ними готівки з власних рахунків.

Усі інші різновиди документів, як то декларації про майновий стан та доходи, декларації платників єдиного податку, розписки про отримання грошей в борг, договори купівлі-продажу (навіть якщо в них зафіксовано, що покупець отримав оплату в день підписання договору) тощо не дають право на вивезення суми у розмірі еквіваленту 10 000 євро і більше.

Для переміщення суми, що перевищує 10 000 євро, варто розмістити відповідну суму коштів (зокрема, в разі їх отримання внаслідок продажу об'єкту нерухомості, автомобіля чи іншого цінного майна) на банківському рахунку?

Саме так. Крім того, у такому випадку можна буде зняти відповідну суму коштів з рахунку для підтвердження наявності правових підстав для їх вивезення.

Ця процедура не складна, але у цьому випадку клієнту доведеться пройти ідентифікацію та верифікацію у банку, а також підтвердити законність походження коштів.

Тут якраз згодяться декларації про майновий стан та доходи, декларації платників єдиного податку, договори купівлі-продажу (навіть якщо в них зафіксовано,

що покупець отримав оплату в день підписання договору), дарування, позики тощо.

Крім того, при знятті великої суми коштів в подальшому можуть бути складнощі через обмеження, встановлені Нацбанком на період дії воєнного стану.

Розкажіть про вивезення цінних речей за кордон.

Питання вивезення цінних речей за кордон регулює Митний кодекс України. У відповідності до ст. 369 Кодексу, особисті речі, які перевозяться у ручній поклажі, супроводжуваному та несупроводжуваному багажі, не оподатковуються митними платежами, звільнюються від проведення заходів офіційного контролю та не потребують наявності підтверджувальних документів.

Перелік таких особистих речей визначено ст. 370 Митного кодексу України.

До них, зокрема, належать:

— два мобільних телефони, одна відеокамера, один фотоапарат, два переносні персональні комп'ютери, дві електронні книжки, один переносний телевізор, один проектор;

— спортивне спорядження (велосипед, вудка, комплект альпіністського спорядження, комплект лиж, дошка для серфінгу тощо);

— особисті прикраси, які були у користуванні;

— два переносні музичні інструменти;

— два годинники;

— одяг, взуття, призначені виключно для власного користування;

— 500 мл туалетної води або 100 мл парфумів;

— інші товари, призначені для забезпечення повсякденних потреб, передбачені законодавством.

А як щодо вивезення, скажімо, антикваріату?

А от для вивезення речей, які становлять культурну цінність (картини, старовинні книги, рідкісні музичні інструменти, колекції, антикваріат тощо) потрібно мати документи, що підтверджують право власності на них, пройти державну експертизу та отримати свідоцтво на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України.

Крім того, є речі, взагалі заборонені для вивезення за кордон (перелік таких речей визначено постановою КМУ від 28 травня 2012 року № 468).

Згідно із ст. 371 Митного кодексу України речі, сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 10 000 євро (крім тих, на які встановлено вивізні мита), не підлягають письмовому декларуванню.

Якщо ж сумарна вартість речей, що вивозяться, перевищує 10 000 євро або ці речі оподатковуються вивізним митом, то необхідним є їхнє письмове декларування з поданням митної декларації, зі сплатою вивізних мита у визначених випадках, та з поданням відповідних документів, які підтверджують дотримання встановлених заборон та обмежень.

Є випадки, коли за умови письмового декларування можна вивезти речі вартістю понад 10 000 євро і без подання документів, які підтверджують дотримання встановлених заборон. Зокрема, якщо ці речі вивозяться у зв'язку з виїздом за кордон на постійне місце проживання або тимчасово вивозяться під письмове зобов'язання про їх зворотне ввезення.

Яка відповідальність передбачена за порушення усіх вищезазначених умов вивезення валютних цінностей та речей за кордон?

Відповідно до ст. 471 Митного кодексу України недекларування валютних цінностей, що переміщуються громадянами через митний кордон України, в сумі що перевищує дозволу законодавством України для їх переміщення без письмового декларування,

тягне за собою накладення штрафу в розмірі 20 відсотків суми, що перевищує дозволу законодавством України для переміщення валютних цінностей без письмового декларування, згідно з офіційним курсом НБУ на день вчинення порушення.

Приміром, у разі спроби вивезення без письмового декларування 100 000 євро, на особу буде накладено штраф у розмірі гривневого еквіваленту 18 000 євро (20 % від 90 000 євро, що становлять різницю між дозволеною до вивозу сумою і сумою, яку намагались вивезти).

- Недекларування
- товарів тягне за собою
- накладення штрафу
- в розмірі 30 % вартості
- цих товарів

Недекларування товарів, що підпадають під встановлені законодавством заборони та/або обмеження щодо вивезення (крім культурних цінностей) — тягне за собою накладення штрафу у розмірі 5100 грн з конфіскацією таких товарів або без такої.

Спроби вивезення товарів чи валютних цінностей поза митним контролем, тобто поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для нього, і без виконання митних формальностей, або з незаконним звільненням від митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами митного органу, загрожують штрафом в розмірі 100 відсотків вартості товарів з конфіскацією цих товарів (ст. 482 Митного кодексу України).

Така ж сума штрафу загрожує і у випадку виявлення спроби вивезення товарів, валютних цінностей з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів.

Додатково в цьому випадку конфіскації підлягають також товари та/або транспортні засоби із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення

таких товарів (ст. 483 Митного кодексу України).

Тут варто відмітити, що у разі спроби вивезення валютних цінностей чи речей без підтверджуючих документів та декларування їх буде вилучено на час розгляду справи про порушення митних правил. І повернуті вони будуть лише після накладення відповідного стягнення, якщо при цьому не буде винесено рішення про їх конфіскацію.

Які граничні суми розрахунків готівкою фізичних осіб між собою за договором купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню?

Постановою Правління НБУ від 06.06.2013 №210 «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» зі змінами, затвердженими Постановою Правління НБУ від 25.11.2016 № 407, встановлено граничні суми розрахунків готівкою:

— підприємств (підприємців) між собою протягом одного дня — в розмірі 10 000 грн;

— між фізичною особою та підприємством (підприємцем) протягом одного дня — в розмірі 50 000 грн;

— фізичних осіб між собою за договором купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, — у розмірі 50 000 грн.

Ст. 163 Кодексу про адміністративні правопорушення встановлено, що порушення порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), у тому числі перевищення граничних сум розрахунків готівкою, тягне за собою накладення штрафу на ФОП, посадових осіб юридичної особи.

Натомість, відповідальність ФОП за проведення готівкового розрахунку на суму більше як 50 000 грн на сьогодні чинним законодавством не передбачена.

При цьому НБУ неодноразово звертався до Мін'юсту з пропозицією щодо законодавчого врегулювання питання забезпечення контролю нотаріусів за розрахунками між фізособами за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню.

У разі спроби вивезення без письмового декларування 100 000 євро, на особу буде накладено штраф у розмірі гривневого еквіваленту 18 000 євро (20 % від 90 000 євро, що становлять різницю між дозволеною до вивозу сумою і сумою, яку намагались вивезти)

Отримати судове рішення — половина справи, потрібно його ще виконати

Проект ЄС «Право-Justice» представив соціологічне дослідження у сфері судового виконання

Як вплинула війна на виконання судових рішень в Україні?

Що можна сказати про імідж приватних та державних судових виконавців, в чому вони схожі, а в чому різні?

Наскільки висока зараз ефективність судового виконання і що треба зробити, аби система працювала краще?

Відповіді на ці та інші важливі питання були представлені 8 серпня під час презентації результатів соціологічного дослідження у секторі виконання рішень судів та інших органів в Україні.

Доктор соціологічних наук Олександр Шульга озвучив ключові висновки та важливі аналізи, допомагаючи поглянути на ситуацію з нової перспективи.

Ірина Жаронкіна, керівниця компоненту з охорони прав власності та виконання Проекту ЄС «Право-Justice», на замовлення якого компанією «Хьюмен Ресерч» було виконано дослідження, зазначила: «Для Проекту ЄС «Право-Justice» сфера примусового виконання є однією з пріоритетних.

Учасники заходу — Наталія Покин'череда, Андрій Авторгов, Вікторія Лучкіна, Андрій Фесенко, Вероніка Ткачук, Валентин Богунов, Олексій Соломко, Іван Жаботинський, Ірина Жаронкіна, Олег Михалюк, Олена Пономаренко, Денис Сперов, Станіслав Борис, Тетяна Тимченко, Анатолій Телявський, Владислав Філатов, В'ячеслав Панасюк — приєдналися до цікавої дискусії та зробили цей захід особливим.

Активна участь більше 20 глядачів у прямій онлайн-трансляції на Zoom додала значущості обговоренню.

Отримати судове рішення — половина справи, потрібно його ще виконати. Іноді виконання рішення суду займає більше часу, аніж сам судовий процес. Ми поставили собі за мету дослідити, як бачать сферу виконання державні та приватні виконавці, з якими проблемами стикаються громадяни та юридичні особи, які звертаються за примусовим виконанням судових рішень, та боржники. Важливо було зрозуміти, який вплив на сферу примусового виконання в Україні мала повномасштабна війна»

Докладніше про захід: <https://bit.ly/453Xu0G>

Відеозапис презентації Звіту: <https://bit.ly/3DMENTr>

Презентація Звіту: <https://bit.ly/47rFRde>

Слідкуйте за новинами про наступний захід, присвячений результатам соціологічного дослідження в секторі нотаріату

Керуючий партнер
Адвокатське об'єднання "Ганна Іщенко та партнери"

Ганна Іщенко

Адвокати АО «Ганна Іщенко та партнери» першими прибули в деокуповану Бучу, а сьогодні займаються захистом прав військовослужбовців. Які виклики війна ставить перед українськими юристами та як на них відповідати — ми запитали у керуючого партнера АО Ганни Іщенко.

Зараз війна і багато речей, як то кажуть, «не на часі». Чи на часі юридична діяльність?

Війна багато чого змінила. Це стосується не тільки юристів, але й кожного українця. Кожного разу запитуєш себе, чи доцільна та чи інша справа, чи допоможе вона усім нам. І в цьому сенсі ви, звичайно, маєте рацію: пріоритети змінилися, і на те, що видавалося важливим раніше, сьогодні не звертаєш уваги. Але з часом стало зрозуміло, що головні пріоритети — захист законності та законних прав українців — залишаються незмінними. Україна повинна зберегтися як держава, а держава — це територія, де діють закони.

Але захищаючи права військових, ви часто маєте протистояти державі, йти до суду, складати позови, скажімо, про компенсаційні виплати, і відповідачем у таких справах виступає саме українська держава...

Можливо, я висловлю очевидну думку, але українські військові — це і є держава. Але я розумію, про що йде мова. Можна навіть продовжити вашу думку і сказати, що сьогодні не час наполягати на виплатах, законному проведенню військово-лікарських комісій, перерахунку пенсій. Бо як це наближає нашу перемогу? Займемося військовими і членами їх сімей потім... Але навряд чи це серйозна розмова. Саме українська держава найбільше зацікавлена в законності та ефективності цих механізмів. Бо це її механізми. Це діяльність, на яку держава витрачає величезні ресурси, й вона більше за усіх хоче, щоб вони витрачалися ефективно і порушень було якомога менше.

Проте коли читаєш про черговий скандал із зарплатами військових або про те, що відбувається, скажімо, з отриманням статусу Учасника бойових дій — складається інше враження.

Важливо розуміти, наскільки збільшилися масштаби. Замість ста тисяч військових ми отримали мільйон, замість десятків тисяч учасників бойових дій — сотні тисяч. Десятки тисяч ветеранів, мільйони лікарських комісій, мільйони рапортів, заяв, виплат і так далі. Це колосальний об'єм.

- Державні механізми, навіть якщо допустити добру волю, чесність і бажання всіх державних службовців у країні, не можуть ідеально справлятися в такій ситуації. Процеси створюються і налагоджуються прямо зараз.
- І українські юристи — активні учасники цих процесів.

Та і не в усіх державних службовців у країні є добра воля, чесність і бажання...

Звичайно, людський фактор присутній. Є і корупція, і відверті зловживання. Скажімо, у людини на правій руці залишається два пальці, а комісія пише йому «повністю придатний». Це конкретна справа із нашої практики. Але найчастіше мова йде саме

про налагодження системи, навіть якщо, на перший погляд, це окремі зловживання та прямий умисел посадових осіб.

Тобто «не ми такі — життя таке»?

Варто зважати, що військові — не юристи, і, наприклад, командир частини — не юрист. Людина на фронті, все відбувається швидко, навіть блискавично, колосальні навантаження на психіку та емоційний стан. Разом з тим, цей командир частини має писати мільйони папірців, доповідних, рапортів, відповідати за надане майно, звітувати перед десятками контролерів, керівних органів і так далі. Йому простіше «повісити всіх собак» на когось одного, чим тисячу разів пояснювати, що насправді і як. Звичайно, це тяжкий злочин, особливо, із настанням летальних наслідків (це я знову про конкретний випадок із нашої практики) підлеглий цього командира закінчив життя самогубством. Командиру не може бути виправдань, добре ім'я загиблого має бути очищене. Але ми не допоможемо тисячам інших солдатів і командирів, якщо будемо закривати очі на причини.

Бюрократія на війні гальмує процеси, стає причиною людського горя, і це неможливо підправити десь у кабінеті одним мудрим рішенням. Це активна позиція і професійна робота сотень юристів, позиція військових та їхніх родичів, які обирають не закривати очі й звертаються за професійною допомогою.

Те саме можна сказати і про ветеранів, які ініціюють перерахунок пенсій, військових, які дома-

гаються виплат за поранення, бойових виплат, законного звільнення чи статусу Учасника бойових дій. Із кожним успіхом наступному військовому буде легше пройти цей шлях. І врешті ми доб'ємося ефективних прозорих механізмів, які будуть працювати як хороший годинник, а юристи зможуть перенести свою увагу на інші справи.

Отже, як і завжди, порятунок потопаючих — справа рук самих потопаючих?

Лише активна позиція. Держава не буде бігати за нами з криками: «Як несправедливо, ось вам компенсація, а для вас виплати, а для вас статус, а вам пенсія»... Принаймні, у сьогоднішніх реаліях не буде. І разом з тим, варто розуміти, що і не настане якогось ідеального сонячного ранку, коли всі ми вибіжимо на вулицю із криками «Законність!». Для того, щоб такий ранок настав, потрібні тисячі годин роботи, зусиль і активної позиції.

Про щось схоже ви говорили і півтора року тому, коли приїхали в щойно деокуповану Бучу і першими в Україні почали фіксувати збитки від російського вторгнення?

Безперечно. Юристи, якими б професійними вони не були, разом з аудиторями, якими б професійними вони не були, можуть провести фіксацію, задокументувати весь процес, пройти судові інстанції в Україні та Європі, дійти до міжнародних фінансових фондів. Але все це неможливо без бажання й активної позиції самих українців, власників підприємств, представників малого і середнього бізнесу.

Збитки від дій агресора потрібно фіксувати, потрібно йти до суду. В Україні фізично немає бізнесу, який би не постраждав від російського вторгнення, це не лише розбомблені склади, це порушення усіх бізнес-процесів, трудових відносин, усталених зв'язків, мільярди гривень упущеної вигоди.

Масштаби колосальні. Звичайно, що в ідеальному світі компенсувати потрібно усе і всім, але в реальності компенсації отримають ті, хто цього домагається.

Може так: в першу чергу отримують ті, хто домагається?

Безумовно, але ви уявляєте собі цю чергу? Не забуваймо, що і європейські підприємці, господарські суб'єкти та суб'єкти самоврядування вважають себе постраждалими від війни й домагатимуться компенсацій. Так, за великим рахунком, і є — їх економіка також постраждала, є витрати на біженців і загальні негативні зміни в економічних процесах. Українцям, які хочуть отримати компенсації через міжнародні фінансові фонди і європейські суди, потрібно діяти прямо зараз. Щодо компенсацій всередині країни — можна, знову ж таки, або чекати того самого щасливого сонячного ранку, або діяти.

Буде дієва державна програма компенсації — чудово. Але навіть якщо ваш вибір сидіти та чекати на таку програму, то краще чекати із законним рішенням суду на руках, де буде зазначений розмір компенсації, конкретна сума, адекватна вашій конкретній ситуації.

Повертаючись до розмови про права військових: якщо таких судових рішень буде багато, то і загальні механізми почнуть змінюватися?

Абсолютно, це загальний принцип. І справа тут не лише у війні, або, якщо завгодно, взагалі не у війні. Правова культура — це не просто слова, і вона не може з'явитися у пасивному суспільстві, яке не вірить ні у право, ні у культуру.

Ще задовго до війни нашою національною ідеєю було мовчазне чекання, інколи комфортно, інколи через страждання. Це і про домашнє насилля, з якою мириться переважна більшість наших людей, і про толерування корупції, свавілля чиновників та правоохоронців.

Якщо вести мову про корпоративні відносини, господарські спори, бізнес-процеси, тут головна ідея — вирішити все через «схематоз». Думка про те, що існують очевидні законні шляхи, судові рішення, правове поле, виникає далеко не першою.

Але іншого шляху немає. Ми повинні змінити спосіб мислення. Від «схематозу» — до право-

вого поля, від зітхань «що тут поробиш» — до захисту своїх прав.

І так багато-багато разів?

- Я переконана, що
- лише постійні спроби
- захистити свої права
- та інтереси ведуть до
- реального захисту цих
- інтересів. А це,
- своєю чергою,
- є основою впевненості
- кожного із нас
- у надійності держави.

Думаєте, у нас вийде?

Можу лише повторити, що іншого шляху просто немає. До того ж, це доводить щоденна практика. Наприклад, у тих самих справах по захисту прав військовослужбовців 90% всіх проблем вирішується миттєво, варто кваліфікованому юристу лише з'явитися у процесі. Державний механізм наче каже: «А, так ви мали на увазі «по закону»? Що ж відразу не сказали?»

Чим ще відрізняються справи військових від загальної юридичної практики?

Загалом, це та сама правозахисна діяльність із захисту прав і представництва інтересів. Є правова база, зацікавлені та незацікавлені сторони, конкретні кроки до отримання законних рішень. Для нас є відмінності в організації роботи.

- Потрібно по-іншому
- планувати роботу
- адвокатів, зводити
- фінансовий баланс.
- 10% прибутку ми
- направляємо ЗСУ,
- 15% послуг для
- військових та членів їх
- сімей надаємо
- безкоштовно

Що чекає на українських юристів після війни?

«Після війни» робиться вже сьогодні. Як би це жорстоко не

Збитки від дій агресора потрібно фіксувати, потрібно йти до суду. В Україні фізично немає бізнесу, який би не постраждав від російського вторгнення, це не лише розбомблені склади, це порушення усіх бізнес-процесів, трудових відносин, усталених зв'язків, мільярди гривень упущеної вигоди

звучало, світ живе далі, і чекати нас ніхто не буде. Ми можемо скільки завгодно розмовляти про наші обставини, виключну місію і мету. Завтра ми опинимося у світі, який весь цей час розвивався і створював нові стандарти. Ще задовго до війни, ми прийняли рішення, що наше Адвокатське Об'єднання не ставатиме на рейки консерватизму, який так часто властивий вітчизняній юридичній сфері. Сьогодні, наскільки це

можливо, ми продовжуємо йти обраним шляхом. Ми реорганізували роботу АО відповідно до сучасних вимог. Основне завдання — щоб юристи займалися лише юриспруденцією. Маркетингом займається відділ маркетингу, забезпеченням — відділ забезпечення, аналітикою — відділ аналітики.

Також, щодо аналітики, разом з IT-спеціалістами ведемо розробку статистичного алгоритму

на основі штучного інтелекту, який у режимі реального часу здатен прораховувати вірогідності юридичних процесів. Простими словами, клієнт АО ще на найпершому етапі отримує статистичний аналіз аналогічних справ у конкретному суді і навіть у конкретного судді, знає, з якою вірогідністю може виграти або програти позов, і вже на основі цих даних та наших консультацій може прийняти зважене рішення.

Іменний партнер Адвокатського об'єднання «Лещенко, Дорошенко і партнери», адвокат, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Київського університету інтелектуальної власності і права Національного університету «Одеська юридична академія»

Обставини, що виключають видачу особи: нюанси доказування

Олександр Телешецький

ATTORNEYS AT LAW

LESHCHENKO, DOROSHENKO
&
PARTNERS

Світ переживає скрутні часи, а особливо Україна, яка наразі зазнає загарбницької збройної агресії з боку російської федерації та перебуває в стані війни. В такій ситуації злочинність набула глобального, транснаціонального характеру, що суттєво актуалізує питання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції).

Під екстрадицією в національному законодавстві розуміється видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку.

Україна в питанні екстрадиції керується нормами міжнародного та національного права, закріпленими, зокрема, у Кримінальному процесуальному кодексі України та міжнародних конвенціях.

Екстрадиція включає такі етапи: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитованої держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкодити видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави (ст. 541 КПК України).

Щодо обставин, які виключають видачу особи, то їх умовно можна поділити на дві групи: підстави для відмови у екстрадиції з України та підстави для відмови у екстрадиції в Україну.

У видачі особи з України, відповідно до ст. 589 КПК України, відмовляється у разі, якщо:

- 1) особа є громадянином України;
- 2) злочин, за який запитано видачу, не передбачає покарання

у виді позбавлення волі за законом України;

3) закінчилися строки давності;

4) іноземна держава не надала додаткових матеріалів або даних, без яких неможливе прийняття рішення;

5) видача особи суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами;

6) є обґрунтовані підстави вважати, що видача особи суперечить інтересам національної безпеки;

7) наявні інші підстави, передбачені міжнародним договором України.

Також, особа, якій надано статус біженця, статус особи, яка потребує додаткового захисту, або їй надано тимчасовий захист в Україні, не може бути видана державі, біженцем з якої вона визнана, а також іноземній державі, де її здоров'ю, життю або свободі загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання (релігії), національності, громадянства (підданства), приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань, крім випадків, передбачених міжнародним договором України.

У зв'язку з актуальністю цього питання проаналізуємо саме підстави для відмови у екстрадиції в Україну, а також нюанси дока-

зування найбільш поширених із них.

Обставини, що виключають видачу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення в Україні, закріплені у трьох основних міжнародних договорах: Європейській конвенції про видачу правопорушників від 13.12.1957 (ст.ст. 2-11); Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 (ст. 57); Конвенції про екстрадицію від 26.12.1933 (ст. 3).

З аналізу обставин, визначених у Європейській конвенції, вбачається, що жодна із них стовідсотково не гарантує незастосування процедури екстрадиції: «Договірна Сторона має право відмовити у видачі своїх громадян»; «Запитована Сторона може відмовити у видачі відповідної особи за правопорушення, яке за її законодавством вважається вчиненим повністю або частково на її території або в місці, яке розглядається як її територія» тощо.

Водночас, зазначеними конвенціями передбачені так звані «безумовні/обов'язкові» підстави для відмови у видачі особи, які з урахуванням наведених засобів доказування, забезпечують захист прав і свобод людини, котру просять видати.

По-перше. Наразі однією з основних причин для відмови у видачі особи є дія воєнного

- Як вбачається з новин, що поширюються у медіапросторі, повернути громадянина України, затриманого за кордоном, за процедурою екстрадиції наразі досить складно, зокрема, через наявність обставин, передбачених міжнародними договорами (ратифікованими як Україною, так і країною, яка приймає рішення за запитом), які виключають видачу осіб

не здатна гарантувати абсолютно кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, дотримання її прав і свобод на всій території країни та забезпечити судовий процес, котрий би гарантував основоположні права.

• Для підтвердження цієї загальновідомої усім обставини необхідно надати іноземному суду роздруківки із офіційних веб-сайтів міжнародних організацій та матеріали медіа, які підтверджують, що реальна загроза життю і здоров'ю наразі об'єктивно існує на всій території України.

• Вагомим аргументом та доказом підтвердження існування даної обставини є отримання особою, яка у власній державі постраждала від воєнної агресії, статусу тимчасового захисту у країні перебування (посвідки).

Щодо вирішення питання екстрадиції з країн Європейського Союзу, то такий статус надається на підставі Директиви Ради ЄС 2001/55/ЄС від 20.07.2001, стаття 6 якої встановлює підстави для припинення тимчасового захисту. Наразі Радою ЄС не приймалося рішення про припинення тимчасового захисту осіб.

Крім того, у ст. 3 Директиви зазначено, що держави-члени застосовують тимчасовий захист із належною повагою до прав людини та основних свобод, а також своїх зобов'язань щодо не видворення.

Тому в іноземному суді під час розгляду запиту про екстрадицію варто посилатися на дану Директиву, як на підставу неможливості видворення особи та повернення і видачу в країну, у якій її життя чи здоров'ю загрожує небезпека.

По-друге. Відповідно до ст. 3 Європейської конвенції видача не здійснюється, якщо правопорушення розглядається запитуваною Стороною як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням (такий підхід передбачено і іншими конвенціями).

Таке ж правило застосовується, якщо запит був зроблений з метою переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної приналежності чи політичних переконань.

Основні нюанси, на котрі варто звертати увагу під час доказування:

• Статтю 18 Конвенції передбачено, що обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені. Наприклад, право на свободу може бути обмежено лише з легітимною ціллю. Тому застосування обмеження свободи до виданої особи з метою політичного переслідування буде свідчити про порушення статті 18 Конвенції.

- Наміри використання
- можливостей
- екстрадиції, зокрема,
- в політичних цілях,
- суперечитимуть як
- Європейській конвенції
- про видачу
- правопорушників,
- так і Конвенції про
- захист прав людини
- і основоположних
- свобод

• Доказом підтвердження даних обставин, що перешкоджають видачі, є: документи судових/правоохоронних органів; документи, складені міжнародними судовими органами; висновки міжнародних правозахисних організацій; заяви, що відображають факти переслідування із наведених мотивів; матеріали медіа, що підтверджують професійну чи громадську діяльність та переслідування особи тощо.

По-третє. Відповідно до ст. 10 Європейської конвенції видача не здійснюється, якщо відповідна особа не підлягає переслідуванню чи покаранню у зв'язку із закінченням строку давності (передбачено й іншими конвенціями).

Основні нюанси, на котрі варто звертати увагу під час доказування:

• До клопотання про видачу особи в Україну слідчий, прокурор або суд зобов'язані додавати інформацію про перебіг строків давності (на практиці оформлюється у формі довідки). На практи-

ці зустрічаються випадки, коли до компетентних органів іноземних держав правоохоронними органами додається довідка, відомості якої не відповідають чинному процесуальному законодавству України та практиці Верховного Суду. З метою спростування такої позиції варто надавати заперечення з правильним обрахуванням строків давності та посиланням на статті 12, 49, 80 КК України.

• При обрахуванні строків давності (за необхідності) варто враховувати та посилатися в іноземному суді і на постанову Верховного Суду від 03.06.2021 по справі № 344/7812/16-к, якою сформовано правовий висновок щодо підстав зупинення та переривання строків давності, зокрема у зв'язку із оголошенням розшуку особи.

З огляду на існування обставин непереборної сили, котрою є воєнні події в Україні, питання видачі осіб в нашу країну за запитами національних правоохоронних органів і судів, безумовно, є актуальним та з практичної точки зору пов'язаним із значною кількістю новел.

Враховання цих рекомендацій під час доказування обставин, що виключають видачу особи, сприятиме ефективному захисту прав і свобод людини та уникненню прийняття судами рішень щодо екстрадиції в країну, яка не в змозі гарантувати дотримання основоположних прав людини і громадянина, передбачених міжнародними нормативно-правовими актами та нормами національного законодавства, зокрема через воєнні події.

стану на території України. На даний час існує ціла низка рішень іноземних судів про відмову в екстрадиції з даної підстави, оскільки Україна не може гарантувати безпеку особам, що є важливою обставиною з урахуванням положень статей 2 та 3 Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини.

Основні нюанси, на котрі варто звертати увагу під час доказування:

• Сторона обвинувачення в іноземному суді очевидно буде наголошувати на тому, що на більшій частині території України безпосередні бойові дії не ведуться,

а тому дійсної загрози для життя і здоров'я немає. Однак, дана позиція спростовується тим, що хоча наземні бойові дії на значній території країни не відбуваються, втім, кожен регіон України зазнав і будь-якої миті знову може зазнати систематичних масованих ракетних ударів, які пошкоджують цивільні об'єкти та транспортні шляхи, спричиняючи поранення та загибель значної кількості людей.

• Видача особи в Україну, де через війну існує високий ризик отримати шкоду здоров'ю та навіть загинути, не відповідатиме положенням Конвенції, оскільки наразі наша держава нажаль

Справа 325 «ТИЛОВИХ» СУДДІВ

Уже більше року всі ми з уважністю, напругою та хвилюванням читаємо останні новини із фронту, усією країною співпереживаємо та допомагаємо військовослужбовцям.

Уявімо, що одного дня у медіа ширитиметься новина, що свою окремо визначену ділянку фронту тримає армійська бригада чисельністю близько 5 тисяч бійців. Тримає, попри негаряди, викликані нестачею бійців, незабезпеченістю матеріально-технічно бази, недофінансуванням, наслідками недолугих експериментів, «реформувань», «оптимізації».

Чи допустима за таких умов ситуація, за якої частина бійців цієї бригади, точніше цілий ба-

тальйон — 325 професійних військових, навчених та досвідчених — протягом усього часу війни знаходяться в глибокому тилу, при тому що усі вони готові, можуть та прагнуть до бою?

Закономірне питання — чому? Можливо, це штрафний батальйон? Військові злочинці, яких чекає трибунал? Або таємний резерв, який чекає, коли настане його час?

У дійсності ні. Ці бійці проходили військовий відбір, який був перерваний з незалежних від

них обставин. Відбір мав відбутися швидко, проте невиправдано затягнувся. Навіть не всі бійці, що зараз на передовій, пройшли такий відбір, проте деякі вважаються «довгослужащими», тому їх взяли на передову. А «молоді» так і залишилися в тилу.

Що потрібно, аби вони пішли на фронт? Звісно, закінчити відбір. Інакше ніяк! За статутом, відбір урочисто має прийняти умовний бригадний генерал. Проте такого немає, усі звільнені через недовіру. Посада вакантна,

є сподівання, що протягом декількох місяців його призначать. Тоді хай він і визначається із «тиловим» батальйоном.

А вище командування чому не вчиняє дій? Питання неодноразово обговорювали, зібрався штаб, сім годин обговорюючи купу питань, дійшли і до цього. Але так і не вирішили, голосу одного «штабного» не вистачило. Тож, бійці, чекайте відбору, чистіть взуття, поліруйте кокарди, а 300 мільйонів гривень на рік для виплати вам забезпечення у бюджеті маємо.

Уявили? Чи можливе таке в ЗСУ? Відповідь однозначна. Втім, у неодноразово реформованій судовій системі України (третя гілка влади, нагадую) — з легкістю.

- П'ять років в умовах
- перевантаженості
- судової системи
- справи, які мали
- б розглядати 325
- «суддів-п'ятирічок»,
- «перекидаються» на
- їхніх надмірно
- завантажених колег
- з повноваженнями

При цьому Україна посідає лідируючі позиції за кількістю рішень ЄСПЛ про порушення «розумних строків» розгляду національними судами справ, сплачує за кожним таким рішенням Європейського суду виплати з державного бюджету, звідти ж виплачує близько 300 млн грн на рік судівської винагороди безповноважним «п'ятирічкам».

Навіть такі обставини не змушують парламент бути більш рішучим. Питання «п'ятирічок» відправляється в той же довгий ящик, в якому лежить виконання рішень Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020 та від 11 березня 2020 року № 4-р/2020, якими на Верховну Раду України було покладено обов'язок приведення низки норм судової системи законодавства у відповідність до Конституції України, поруч з інститутом

Сергій ДЕМЧЕНКО,
народний депутат України, член Комітету ВРУ
з питань правової політики

мирових суддів, дисциплінарною відповідальністю суддів та іншими нібито «політично недалекоглядними» питаннями.

Результати голосування Комітету Верховної Ради України з питань правової політики за висновок рекомендувати прийняти законопроект № 7698 «Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо вдосконалення окремих питань призначення суддів, повноваження яких припинилися», у першому читанні за основу, яке відбулося 4 квітня 2023 року, говорять про високу ймовірність залишення цього питання в «довгому ящику».

А до того часу, поки не запрацює новий склад ВККС України (що відбудеться, можливо, вже найближчим часом, а можливо й не зовсім), допоки Комісія не визначиться з пріоритетністю своїх завдань, поки не завершить процедури добору суддів, кваліфіці-

ювання «п'ятирічок», останні, які мають однаковий, рівний статус з іншими суддями, перебуватимуть у нерівному з ними становищі — не матимуть доступу до своєї професії, хоча при цьому все одно фінансуватимуться з державного бюджету.

Проте, припускаю, що більш «політично далекоглядні» колеги по Комітеті мають інше сприйняття цієї ситуації.

Одночасно дякую Вищій раді правосуддя, яка 30 березня 2023 року своїм рішенням № 286/0/15-23 надала схвальний консультативний висновок щодо законопроектів № 7698. Вдячний моїм колегам по Комітеті з питань правової політики: Володимирі Ватрасу, Сергію Власенку, Максиму Дирдіну, Івану Калауру, Василю Німченку та Михайлу Новікову, які підтримали законопроект № 7698.

Думаю, ставити крапку в цій справі зарано. Працюємо далі.

Олексій Бебель

Чому реформа правосуддя не дала видимих результатів? Основна причина, на мою думку, полягає у відсутності реалістичної мети, строків і конкретного плану її досягнення. Адже спершу необхідно проаналізувати наявні людські та матеріальні ресурси, а потім, відштовхуючись від можливостей, уже визначати цілі та покроковий план їх досягнення з чіткими строками та відповідальними за виконання.

За останній час єдиним офіційним документом, що визначає цілі реформування, є Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затверджена Указом Президента України від 11.06.2021 № 231/2021. Реалізувати, зрозуміло, її не вдалося через війну.

Проте, давайте вивчимо, які думки з цього приводу існували й існують у публічній площині.

Якщо звернутися до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки (схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 № 276/2015), то нею передбачалися досить амбітні завдання. Утім, не так сталося, як писалося.

Оскільки відсутній реальний державний план реформи правосуддя, різними громадськими організаціями та фундаціями суспільству пропонуються концепції реформування системи правосуддя, які я особисто можу охарактеризувати як «за усе хороше проти усього поганого». Автори заблукали поміж слів «добročесність», «прозорість», «громадськість» та «довіра». Ну й, безумовно, «боротьба з корупцією».

Якщо ж відкинути красиві фрази, все можна звести до наступного:

— обирати членів Вищої ради правосуддя, ВККС і бажано ще й

суддів — із широким залученням іноземців (їх чомусь називають «міжнародними експертами», але по суті це ж не представники ООН, ОБСЄ чи інших саме міжнародних організацій), а також громадськості (читай — «призначте розробників концепцій і забезпечте їх гарною зарплатою за рахунок бюджету»);

— створити окрему антикорупційну палату у Верховному Суді для Вищого антикорупційного суду та його Апеляційної палати (тобто замкнути НАБУ і САП повністю самих на себе, а то виправдувальні вироки Касаційний кримінальний суд постановляє);

— передбачити створення альтернативних організацій адвокатів (крім Національної асоціації адвокатів України) з одночасним посиленням вимог доступу до професії (це узагалі не проблема, оскільки дане питання хвилює хіба тих, хто дуже хоче мати свої асоціації та їх очолювати);

— «деполітизація» посади Генерального прокурора (що це насправді означає, достеменно невідомо, оскільки цю мантру чую приблизно з 2004 року, і кожен вкладає щось своє, але зазвичай вся «деполітизація» зводилася до призначення на цю посаду потрібного кандидата);

— діджиталізація правосуддя, аж до застосування штучного інтелекту для врегулювання спору сторонами.

Звісно, перераховано далеко не все, але ці тези є всюди.

Однак реалії нашого життя не лише під час війни, а й до повномасштабної збройної агресії, навряд чи давали підстави сподіватися на якесь необмежене джерело фінансування всіх тих утопій, що викладалися на папері.

Насправді, реформування має виходити з ресурсів, які має країна, а звідси й визначення пріоритетів для проведення відповідних змін. Інакше ми будемо «діджиталізувати» суди, котрі не мають можливості звичайну пошту відіслати через відсутність марок і конвертів, не кажучи вже про масу неможливих громадян, які не тримали у руках ні смартфона, ні комп'ютера.

Головним же питанням, на моє глибоке переконання, на сьогодні є досягнення справжньої незалежності суддів.

Не ота «добročесність», під якою кожен професійних громадський активіст розуміє те, що бажає, а незалежність, і якщо вже на те пішло — недоторканність. З дуже високим ступенем захисту від тиску органів виконавчої влади, а надто правоохоронних органів і прокуратури.

Питання ж не лише в тому, щоб судді не отримували неправомірну вигоду (простіше — хабарі), а й щоб були неупередженими арбітрами у будь-якій справі — кримінальній, цивільній, господарській чи адміністративній.

Якщо суддя не бере хабарі, але, закриваючи очі на очевидні порушення з боку слідчих і прокурорів, погоджує обшуки без наявності для цього достатніх підстав, накладає арешти на майно свідків та ще й передає його в управління АРМА, ігнорує правилами підсудності, застосовує до особи запобіжний захід у виді взяття під варту з десятиками, а то й сотнями мільйонів гривень застави, повністю розуміючи, що доказів у правоохоронців не має, то хіба це краще?

Чи, знову ж таки, хіба краще, якщо при вирішенні господарського спору суддя йде таким шляхом: мовляв, державний орган не правий, але ж якщо прийняти рішення не на його користь, то гвалт здіймуть, скажуть — корупціонер, тому краще ухвалю рішення на користь цього органу, а потім мене чи апеляція, чи касація поправлять.

Дійшло до створення фактично надзвичайного суду — Вищого антикорупційного, хоча за кілька років до цього ліквідували військові суди, що вочевидь (особливо сьогодні) було помилковим рішенням. Про яку справедливість і неупередженість із самого початку можна було говорити, якщо ВАКС формувався фактично як частина системи боротьби з корупцією.

Але ж суди не повинні ні з чим боротися! Це зовсім не їх завдання! Суди мають вирішувати, у якої сторони доказів більше та наскільки вони переконливі, забезпечувати захист прав людини перед державними органами.

Саме тому йде стогін, що не вистачає ще й окремої антикорупційної палати у Верховному Суді, сформованої за тими ж принципами, що й ВАКС. Чим же заважає НАБУ, САП і професійним громадським активістам нинішній склад Касаційного кримінального суду Верховного Суду? Сформовано його не так давно, за новими правилами. Скандалів у роботі не має. Що ж не так?

Відповідь дуже проста: навіть за дещо спірного підходу певних суддів Касаційного кримінального суду до оцінки доказів, він все ж не «пропускає» повного проце-

суального свавілля та постановляє виправдувальні вироки наперекір ВАКС та його Апеляційній палаті. За таких умов професійні громадські активісти вказують, що Верховний Суд буцімто «акцентує увагу» на процесуальних порушеннях, але не хоче бачити «суть» справи.

В принципі, наявність подібних заяв — це вже дикість, на мій погляд. Процес саме для того й існує, щоби його суворо дотримуватися. Інакше мова йтиме саме про свавілля. Жодної «суті» в будь-якій справі, а надто кримінальному провадженні, немає. Шлях «суті» та «хвилі народного гніву» то дорога до позасудових органів на кшталт «трійок», тобто диктатури силовиків.

Тому на сьогоднішньому етапі вважаю за потрібне сконцентруватися на досягненні максимально реальної доступності правосуддя для найширших мас суспільства.

Отже, доступність — це, у першу чергу, можливість доїхати до суду та подати відповідну позовну заяву, скаргу чи клопотання.

Знову ж таки, я не веду мову про так звані цифровий суд. Реалії більш набагато приземлені. Я про те, що зараз не слід скорочувати систему вже існуючих районних судів. Таке скорочення, дійсно, можна передбачити, але із зрозумілими строками, поетапно та виключно там, де є можливість доїхати громадським транспортом (і головне — щодня!) до відповідного населеного пункту, де такий суд наявний.

Спустіться на землю, панове розробники концепцій! У багатьох селах у колишній райцентр автобус ходить не щодня, не кажучи вже про те, що у нові районні центри може взагалі не ходити, потрібно їхати з пересадкою чи двома.

Можливо, враховуючи відсутність поштових відділень у селах, слід надати право реєстрації документів до суду, прокуратури, органів внутрішніх справ, СБУ, НАБУ і ДБР сільському старості, з обов'язковою відміткою цим посадовцем у електронному журналі прийому документів, який він має вести. Цим самим буде унеможливлено фальсифікації строків реєстрації.

- Слід також активно роз'яснювати
- можливості отримання громадянами
- безоплатної правової допомоги, оскільки
- дуже багато мешканців у провінційних містечках та селах
- просто не розуміють, що це таке і як тими послугами
- скористатися

Доцільно, на мою думку, створити систему виборних судів, які б розглядали нескладні цивільні, сімейні справи, кримінальні проступки. Водночас, для убезпечення від вибору вправних на обіцянки, встановити певний віковий та професійний ценз, а також попереднє проходження кандидатів через органи суддівського самоврядування.

Стосовно ж досягнення того, щоб судді ані брали хабарі, ані допомагали владі, правоохоронними органам і прокуратурі у реалізації їх забаганок, правильним було б призначати суддів виключно у системі суддівського самоврядування.

Пригадаймо, як за часів Президента України Віктора Ющенка утворився правовий вакуум у питанні призначення і звільнення керівників судів, який певний час вирішувався саме суддівським самоврядуванням. Тоді ж у такий спосіб розглядалося питання про притягнення суддів до відповідальності.

Найбільше це не подобалося саме органам влади й правоохоронцям, які втратили важелі впливу на судову систему. Тому заголосили: мовляв, створили замкнену систему, в якій вони покривають один одного.

Скажу відверто, що воно й справді так не зовсім правильно, оскільки механізм невідворотності покарання має бути. Тому, мабуть, потрібно повернутися до одержання згоди на притягнення суддів до кримінальної відповідальності. Утім, право це на дати не парламенту, оскільки процедура розтягувалася би занадто

довго, а обласним радам спільно з обласними органами суддівського самоврядування.

Крім того, потрібно максимально розширити можливості апеляційного і касаційного оскарження ухвал слідчих суддів під час досудового розслідування, оскільки це буде фактором стримування як від запопадливого виконання забаганок правоохоронних органів та органів прокуратури, так й від корупційних проявів.

Бідність наших судів, надто районних, давно усім очевидна. Хоча відразу може погодитися з критиками, які скажуть, що з чим порівнювати. Так, для невеликого міста, особливо депресивного, заробітна плата судді може здаватися ледь не верхом мрії, але вона точно не залишить на місці амбітну молоду людину, яка краще покине дану роботу з таким навантаженням і вимогами, ніж буде поступово вrostати у реалії глибинки.

У суді працюють секретарі, помічники, працівники канцелярії та маса інших людей, без яких робота буде просто паралізована. А розмір заробітної плати у них дуже малий, що викликає постійний відтік кадрів. Не слід забувати, що крім заробітної плати існує ще й матеріально-технічне забезпечення суду взагалі.

- Не думаю, що
- проблеми
- з каналізацією,
- обшарпані стіни,
- іржаві труби,
- відсутність конвертів
- та марок додає
- бажання ходити на
- роботу, а тим більш
- авторитету системі
- як такий

Чи можливо якось вийти з цього стану?

Під час війни загадувати важко, але чому б не покласти частину видатків на місцеві бюджети? Принаймні, оплату комунальних послуг. Аргумент, що це поставить суди у залежність від органів місцевого самоврядування, приймати за здорового розуму

Ідеї деяких правників нагадують мені лозунг паризьких бунтівних студентів: будьте реалістами — вимагайте неможливого!

неможливо, оскільки неформальні стосунки у будь-якому разі існуватимуть, а покриття вартості комунальних послуг за рахунок місцевого бюджету точно не підірве видаткову частину навіть самої депресивної територіальної громади, тоді як вивільнені кошти державного бюджету можна буде скерувати, наприклад, на поточний ремонт приміщень суду та їх облаштування.

У будь-якому разі, розподіл коштів має бути рівномірним та залежати від навантаження судів. Тоді це буде справедливим. Якщо вже існує ВАКС (я цілком свідомий того, що за сучасних умов ліквідувати його навряд чи хтось у владі наважиться), то окремим рядком у державному бюджеті він бути не може. Мають бути абсолютно рівні умови і вимоги.

Проте, я не розумію, навіщо Україні окремий суд з питань інтелектуальної власності також з окремими рядком фінансування?

Нещодавно почув ідею, що непогано було б окремий суд з питань інвестицій створити! Для чого, дозвольте запитати? Ми такі багаті, щоб створювати окремі суди під певні господарські угоди?

Одним словом, ідеї деяких наших правників нагадують мені лозунг паризьких бунтівних студентів: будьте реалістами — вимагайте неможливого!

Насправді ж, ми повинні раціонально використовувати кожну копійку для налагодження більш-менш нормальної роботи того, що існує, а не жити думками у Країні Сонця.

Наш реалізм: думати, рахувати, економити і знаходити вихід.

Щодо доступу до правосуддя — тут, дійсно, є маса проблем, від тих які я вже згадав, до низки інших. Зокрема прокуратурі потрібно повернути право звертатися до суду безкоштовно в інтересах незахищених громадян без тих застережень, що існують на сьогодні. Пуста балаканина про те, що ці функції може повністю забезпечити безоплатна правова допомога, — це розповіді людей, які не знають життя далі круглих столів з панелями і фуршетями.

Усе просто. Маса таких людей може просто не знати, що їх права порушено, а якщо й знає, то навіть може не розуміти, куди з цим питанням звернутися. Натомість скаргу написати здебільшого такі люди можуть, або у ході перевірки чи досудового розслідування про це стане відомо.

Однак, ці питання авторам концепцій не дуже цікаві. Вони більш напірають на участь «громадськості» у перевірці «доброчесності». Так цікаво: що ж там такого, що так пече опанувати місце борця з корупцією на мізерах власної відповідальності?

Хоч я переконаний противник часті іноземців у прийнятті кадрових рішень, у тому числі щодо вибору членів ВРП і ВККС, але за-

значу, що за нинішніх умов може й краще, ніж наші вітчизняні професійні громадські активісти. Тим більш, що у цьому конкретному випадку результат вибору даних іноземців мене приємно здивував, особливо з огляду на те, що він не подобається професійній громадськості.

- Насправді,
- я прихильник ставки
- на професіоналізм
- та інтелект, оскільки
- призначення на посади за принципом
- непотизму, трайбалізму
- та інших подібних
- «ізмів» руйнує країну

Коли я бачив офіційну службову характеристику, де було написано «вміє гарно організувати роботу», але про професійні навички мовчали чи товкли воду в ступі, то практично із стовідсотковою гарантією — ця особа на посаді по блату, а тому добре, якщо хоч не дуже роботу валитиме і підлеглих не дратуватиме.

Отже, якщо іноземці будуть приносити користь — я лише «за», а якщо просто створювати фон і одержувати велику заробітну плату за рахунок нашої держави, то «проти».

Щодо дистанційного правосуддя. Хотілося б для початку визначитися з тим, що ми розуміємо під цим поняттям. Якщо це можливість подання документів через електронний суд, участь у відеоконференції, доступ до державних реєстрів, то це прекрасно. Однак, якщо ми говоримо про штучний інтелект і його застосування у правосудді, то я категорично проти.

Почну з етичного аспекту: машиною підміняється людина, тобто відкидаються певні емоційні оцінки, які можуть формувати саме питання верховенства права, а не закону. Крім того, хто може бути впевнений, що не відбудеться стороннє втручання у цей інтелект, або що він не почне жити своїм життям із власним набором оцінок і критеріїв?

Тому давайте приймемо червону пігулку, облишимо примари Матриці та звернемося до речей приземлених.

Дуже мало залів у районних судах, де можна слухати справи у режимі відеоконференції. Це питання потребує вирішення хоча б у спосіб надання суду дозволу користуватися не лише системою ВКЗ, а й за допомогою месенджерів зв'язуватися із сторонами.

Повертаючись до сільських старост: чому б не надати їм повноваження зареєструвати службовий комп'ютер у тому ж електронному суді та мати право засвідчувати для суду особу виступаючого у режимі відеоконференції. Принаймні, не потрібно буде виїздити із села у місто, щоб дізнатися, що засідання суду відкладено.

Із початком широкомасштабної збройної агресії маса людей виїхала за кордон, а реєстрація у системі електронного суду потребує наявності цифрового підпису, який поза межами України оформити пересічному громадянину непросто.

Водночас, ніхто зараз не замислюється, яка процесуальна цінність оцих показів свідків у режимі відеоконференції з-за кордону, якщо вони знаходяться поза межами юрисдикції України, і в принципі на цій території не діє ні наше процесуальне, ні тим більш кримінальне право. Про яку відповідальність їх попереджають?!

Звісно, що це можна робити з території посольств чи консульств України, але хто насправді знає цей складний механізм підготовки та реалізації, той сто разів подумає. А як забезпечити участь захисника (якщо він чоловічої статі) за кордоном, навіть якщо це територія посольства?

Тому потрібно прийняти норму, що передбачить право суду зупинити за необхідності розгляд таких справ до завершення воєнного стану чи повернення особи в Україну.

- Слід готуватися до
- можливості повторних
- відключень світла
- у пікові моменти.
- Напевно, доцільно було
- б зараз закупити для
- судів додаткові
- генератори і зарядні
- станції, поки ціна на
- них постійно падає
- через перевищення
- пропозиції

Враховати слід було б й питання доступності правосуддя за умови відключення світла, оскільки для багатьох адвокатів було квестом надрукувати, а потім ще й роздрукувати клопотання чи заяву до суду. У цьому плані є гарний досвід якраз у ВАКС, де розміщено комп'ютер і принтер, якими можна скористатися. Це, зрозуміло, не вирішить докорінно питання, але хоча б усуне найбільш гарячі проблеми. Якщо хоч

це зроблять, то вже можна дякувати.

Я особисто був свідком того, як під час початку широкомасштабної збройної агресії районні суди та ВАКС активно забезпечували доступ до правосуддя, незважаючи на усю небезпеку. Слідчі судді та працівники судів робили все можливе, щоб робота не припинялася і першочергові справи було розглянуто. За це щира подяка.

Стосовно моєї адвокатської роботи в умовах війни — можу сказати, що її не стало менше. У дечому, навпаки, більше. Проте я звик працювати до останнього, тому намагаюсь бути максимальним корисним.

- Важливе питання —
- комунікація судів
- з громадянами. У цьому
- плані наші суди дуже
- відстають. Публікації
- у професійних
- виданнях — не зовсім
- те, потрібно швидко
- й жорстко реагувати
- на чорний PR і брудну
- пропаганду

Якщо щодня показувати якісь негативні вчинки окремих суддів, брати співчутливі інтерв'ю у друзів, взяті під варту підозрюваних у скоєнні особливо тяжких злочинів, які будуть кричати: «Суддя — чорт!», або доносити виключно бачення правоохоронних органів, що незадоволені рішенням суду, подаючи це як істину в останній інстанції, то навіть найкращій судовій системі перестануть довіряти.

Оскільки власне судам прямою інформаційною протидією займатися не можна через цілу низку обставин, дану роботу має взяти на себе судова адміністрація. Чи є у них для цього ресурси — велике питання, проте на сучасному етапі без цього неможливо працювати.

А найкращим видом агітації є підкреслено етична поведінка суддів разом із правосудними вирокami та рішеннями, що базуються на чесності, захищеності й незалежності суддів.

Денис ТЕРЕЩЕНКО,
адвокат, керуючий партнер Адвокатського об'єднання ALERTES

Спеціальна конфіскація

Передумови запровадження

Спеціальна конфіскація як інститут в сучасному вигляді введена у національне законодавство нашої держави у 2013 році – на виконання Плану дій з лібералізації візового режиму між Україною та ЄС. Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси доповнили відповідними нормами, які регламентують порядок конфіскації активів, отриманих злочинним шляхом.

На той момент Україна вже була і залишається учасницею низки міжнародних договорів, які регулюють питання, пов'язані

з конфіскацією або іншим безоплатним вилученням доходів кримінального характеру, зокрема від незаконного обігу наркотиків, торгівлі людьми, фінансування тероризму, корупції тощо.

До основних із них можна віднести Конвенцію щодо відмивання, пошуку, арешту та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990, Конвенцію щодо корупції за кримінальним правом від 27.01.1999, Конвенцію ООН щодо протидії транснаціональній організованій злочинності від 15.11.2000, Конвенцію ООН щодо протидії корупції від 31.10.2003, Конвенцію Ради Європи щодо відмивання, пошуку,

арешту та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005 та інші.

Зважаючи на те, що на міжнародному рівні заходам протидії відмиванню незаконних доходів, фінансування злочинної діяльності та запобігання використанню активів, набутих протиправним шляхом, приділяється надзвичайно багато уваги, питання доповнення національного законодавства України таким інструментом як «спеціальна конфіскація» також стояло достатньо гостро.

Таким чином, введення поняття спеціальна конфіскація стало одним із кроків триваючого євро-

інтеграційного процесу, до того ж закріпленого на найвищому рівні — у преамбулі Конституції України.

Визначення та порядок застосування

Відповідно до положень статей 961, 962 КК України, спеціальна конфіскація не є покаранням, а відноситься до «інших заходів кримінально-правового характеру» та полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених Кримінальним кодексом, за умови вчинення умисного кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад 3 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само також за окремі діяння, перелік яких наводиться у ч. 1 ст. 961 КК.

Підставою застосування спеціальної конфіскації є обвинувальний вирок суду або ухвала суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності, про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

У випадках, коли об'єктом спеціальної конфіскації є майно, вилучене з цивільного обороту, вона може бути застосована на підставі ухвали суду про закриття кримінального провадження з інших підстав, аніж звільнення особи від кримінальної відповідальності, а також ухвали суду, постановленої в порядку ч. 9 ст. 100 КПК, за клопотанням слідчого чи прокурора, якщо кримінальне провадження закривається ними.

На відміну від конфіскації майна як виду покарання (ст.59 КК), коли конфіскується майно засудженого, походження якого не має значення, спеціальна конфіскація застосовується виключно до грошей, цінностей та іншого майна, безпосередньо пов'язаного з вчиненнями протиправними діями. Такі активи мають бути (ч. 1 ст. 962 КК):

1) одержаними внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або бути доходами від такого майна;

2) призначеними або використаними для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення;

3) предметом кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю);

4) підшуканими, виготовленими, пристосованими або використаними як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання.

Крім того, спеціальна конфіскація може застосовуватись у разі вчинення суспільно небезпечного діяння неосудною особою або такою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, або у разі звільнення особи від кримінальної відповідальності, крім випадків, передбачених статтею 49 КК.

Безпосередньо процедура застосування спеціальної конфіскації регламентується ч. 9 ст. 100 КПК, яка зазначає, яким чином слід розпорядитись відповідним майном у разі прийняття кінцевого судового рішення.

Можливі зловживання

Найбільше суперечок на практиці виникає у разі застосування спеціальної конфіскації до грошей, цінностей та іншого майна третьої особи, якщо вона набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого або іншої особи

і знала, або повинна була і могла знати, що таке майно має кримінальне походження та відповідає вищевказаним критеріям (ч. 4 ст. 962 КК).

В таких випадках інколи можуть мати місце зловживання та маніпуляції, під виглядом боротьби з легалізацією злочинних активів та відмиванням коштів може відбуватись банальне рейдерство та незаконне позбавлення власності з використанням правоохоронних органів та судів, адже власники майна можуть бути позбавлені можливості забезпечувати захист власних прав та інтересів на стадії досудового розслідування та судового розгляду, а про позбавлення прав власності на майно можуть дізнатись вже після винесення судового рішення, під час його фактичного виконання.

У такому разі власники майна мають доводити статус добросовісного набувача, до майна якого спеціальна конфіскація застосовуватись не може, вже намагаючись оскаржити судові рішення в порядку його перегляду.

Ігор Стадник

Пане Ігорю, розкажіть, будь ласка, категорій яких справ додалося у зв'язку з війною?

Це кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення служби: самовільне залишення військової частини, недбале ставлення до військової служби, дезертирство. Крім того, активізувалася робота органів досудового розслідування в справах про злочини проти основ національної безпеки: державна зрада, насильницькі дії, спрямовані на порушення територіальної цілісності України, фінансування цих дій тощо. Маємо справи про шпигунство і колабораційну діяльність, а також військові адміністративні правопорушення.

У цивільному судочинстві — трішки складніше, тому що зв'язок з війною і воєнним станом не такий очевидний, не безпосередній. Немає якихось специфічних справ, пов'язаних з воєнним станом. Але він спричинив велику хвилю міграції. Тобто, в цивільних, сімейних справах зараз більше присутній міжнародний елемент, коли зазвичай одна сторона (або й обидві) перебуває за кордоном. Багато справ про встановлення фактів, які необхідні громадянам для реалізації своїх соціальних прав. Істотно збільшилася кількість трудових спорів в зв'язку з звільненнями працівників, також пов'язаними з воєнним станом. Іноді це відбувається некоректно, виникає спір, що підлягає вирішенню в судовому порядку. Або навпаки: коли особа хоче звільнитися, а з нею довгий час не припиняють трудові відносини.

Наразі вкрай актуальне питання щодо проведення судових засідань в режимі відеоконференцзв'язку. Чи працює в вашому суді система EasyCon?

Так. Ми використовуємо будь-які системи відеоконференцзв'язку, які дозволені законодавством та доступні сторонам. Інша справа, що хтось з недові-

рою ставиться до нових систем і не використовує їх, а хтось не вміє їх використовувати. Потрібно розуміти, що не всі учасники процесів настільки технічно підготовлені, щоб у призначений для розгляду справи час увійти на відповідну платформу, авторизуватися, очікувати дзвінка від секретаря судового засідання, щоб безпосередньо підключитися і взяти участь в судовому засіданні. Іноді трапляється так, що якість інтернету не дозволяє це зробити. Одна справа – документи, тексти переправляти, а інша справа – відео. Там є потреба в більш стабільному й більш швидкому інтернет-з'єднанні. І це вже проблеми не на нашій стороні, а на боці тих учасників, які бажають скористатися таким сервісом. Ми таку можливість надаємо і всіляко вітаємо, адже можна взяти участь у судовому засіданні дистанційно, не потрібно їхати до суду за кілька сотень кілометрів, в зв'язку з чим економляться час та кошти.

Чи перешкоджають умови воєнного стану реалізувати права осіб на розгляд їх справи судом у такий спосіб?

Відповідно до статті 10 Закону «Про правовий режим воєнного стану» під час дії воєнного стану робота судів не припиняється. Вінницький апеляційний суд продовжує захищати права і свободи людини і громадянина. З початку війни суд ні на день не припиняв свою роботу, хоча ситуації були різні: ухвалювали рішення про роботу частини працівників апарату в дистанційному режимі, запроваджували чергування... Але суд як установа працював завжди. Тому обґрунтувати причину неподання доказів або якихось процесуальних документів своєчасно в зв'язку з тим, що суд не працював, не вийде.

Самого лишень воєнного стану як поважної причини пропуску строків недостатньо. Для того повинні бути об'єктивні, непереборні обставини, чинники, які перешкоджають саме конкретній

особі в конкретній ситуації вчинити процесуальні дії упродовж законно встановленого строку або з'явитися до суду, або подати документи тощо. І якщо буде встановлено дію таких поважних причин саме в конкретній ситуації, то суд, звичайно, поновлює строки. Крім тих випадків, коли продовження строків на час воєнного стану передбачено безпосередньо законом.

Якого технічного та нормативного підґрунтя потребують подальші кроки розширення можливостей дистанційного судочинства?

Зробити судочинство повністю дистанційним не вийде. В одному з інтерв'ю голова Верховного Суду сказав, що процес принаймні в кримінальній справі передбачає присутність в судовому засіданні складу суду, обвинуваченого, його захисника, прокурора. Якщо всі ці учасники вже присутні і в дистанційному режимі допитується свідок, який перебуває в іншому суді за допомогою відеоконференцзв'язку, — це той дистанційний судовий процес в кримінальному процесі, як ми його розуміємо.

Зараз висловлюють думки, щоб взагалі все зробити дистанційно. В тому числі й передбачити можливість дистанційної роботи працівників суду. Я, чесно кажучи, не дуже вірю в таку можливість. Тому що, якщо ми говоримо про склад суду, то нам потрібно радитися, узгоджувати якісь процесуальні питання між собою. Нам треба складати й вичитувати процесуальні документи. І не думаю, що дистанційна робота в таких умовах взагалі можлива.

Стосовно технічних аспектів, то я вже говорив, що мусить бути швидкісний інтернет. Мають бути спрощені процедури в деяких категоріях справ, тому що зараз закон вимагає, наприклад, відеозапис при розгляді будь-яких клопотань чи скарг, які розглядають слідчі судді. Я не до кінця

розумію, навіщо там відеозапис і навіщо ми формуємо базу цих відеозаписів. На це іде шалений ресурс, а фактично ніхто їх потім не переглядає і нічого корисного з того відеозапису здобути не можна. Крім того, мають бути строки зберігання усіх цих відеозаписів. Тому що ми зараз їх формуємо, накопичуємо і, зрештою, потрібні будуть дуже великі технічні можливості для того, щоб їх просто зберігати. А навіщо їх зберігати – не зрозуміло.

Наскільки активно сьогодні використовується ресурс «Електронний суд»?

«Електронний суд» в нас активно використовується. Торік через цю систему до Вінницького апеляційного суду надійшло 924 документи. За цей рік станом на 24 серпня уже маємо 842. І надалі ця кількість збільшуватиметься, тому що практика показує: якщо учасник справи засвоює цю систему, він вже навряд чи повернеться до паперового формату.

«Електронний суд» дозволяє практично миттєво подавати процесуальні документи. Правда, і там є простір для вдосконалення в технічному плані. І ще: потрібно чітко розуміти, що «Електронний суд» – це система доступу до суду, платформа, за допомогою якої учасники справ можуть подавати до суду процесуальні документи, отримувати копії судових рішень, дізнаватися про перебіг їхніх процесів, читати відповідні процесуальні документи, отримувати повістки тощо. Можливостей дуже багато, але іноді пересічні громадяни розуміють, що «Електронний суд» – це така електронна система, звернувшись до якої вони отримують рішення, згенероване якимось електронним пристроєм. Насправді це не так.

Проте є і несприйняття. Навіть деякі адвокати принципово не хочуть реєструватися в «Електронному суді», хоча закон зараз зобов'язує їх це робити. Я думаю, що ми рухаємось до ситуації, коли робота через «Електронний суд», прийняття документів і спілкування з учасниками справи будуть загальним правилом. І тільки у виняткових випадках, коли є поважні причини учасник не може скористатися системою «Електронний суд», комунікація відбуватиметься засобами пошти

або через подання документів в канцелярію суду.

Введення воєнного стану для багатьох унеможливило вчасне подання тих чи інших документів до судів. Воєнний стан є поважною причиною для визнання причин пропуску процесуальних строків? Як Вінницький апеляційний суд виходить з поточної ситуації?

Ми не можемо виходити з цієї ситуації інакше, як про це говорить закон. Верховний Суд чітко висловився про те, що сам по собі воєнний стан — це не поважна причина. Але воєнний стан і певні обставини, викликані ним, можуть бути поважною причиною для поновлення процесуальних строків. Тому що на початку війни багато людей були змушені покинути свої домівки і навіть виїхати з України. Ми виходимо з того, що потрібно навести певні об'єктивні, непереборні обставини, які спричинили пропуск строку. Крім того, закон передбачає автоматичне його продовження в деяких випадках.

Як часто сьогодні у своїй роботі стикаєтесь з тиском на суд та втручанням у правосуддя?

Особисто я не стикаюся. Тут питання в термінології. Що вважати тиском на суд? Тобто, немає таких вже «печерних» спроб тиску на суд, коли хтось приходить до суду чи судді і починає робити якісь заяви, погрожувати чи вимагати прийняття того чи іншого рішення, намагаючись вплинути на думку судді в конкретній справі. Є, радше, намагання сформулювати позитивну чи негативну громадську думку. Або представити справу в такий спосіб, що, мовляв, громадськість думає, що в конкретній справі потрібно було діяти так, а суд чомусь вирішив інакше. Іноді такі невідповідності між очікуваннями суспільства і прийнятим судовим рішенням мають під собою якісь об'єктивні чинники, але доволі часто створюються штучно, нав'язуються суспільству.

Рівень правової культури досі є недостатнім. Люди не до кінця розуміють зміст законодавства. Для прикладу, ми часто бачимо негативні публікації на адресу

суду з питань обрання запобіжних заходів. Сталася, наприклад, резонансна дорожньо-транспортна подія з загиблими або ж корупційне правопорушення. І тут же хвиля хейту в ЗМІ. Мовляв, підозрюваного потрібно мало не розстріляти, засудити якнайсуворіше. Річ у тому, що коли суд вирішує питання про застосування запобіжного заходу, закон чітко передбачає, які обставини і ризики слід враховувати. І, зрештою, є правило про те, що потрібно визначити заставу, розмір якої також врегульований законом. Зазвичай сам факт визначення розміру застави громадськість трактує так, що тій чи іншій особі суд дає можливість відкупитися, хоча насправді це зовсім не так. І коли розглядається питання про застосування запобіжного заходу, питання про вину людини остаточно не вирішується. Тому потрібно розрізняти ці етапи провадження у справі і обставини, які підлягають дослідженню на кожному із них, і ставитися до них стримано, а не намагатися тиснути в такий спосіб на суд. Тому що в короткостроковій перспективі можна намагатися вплинути на суд в першій інстанції, зібравши, наприклад мітинг під судом, але такі рішення, швидше за все, не встоять в апеляційному суді.

На мою думку, тиску завжди можна протистояти і, не зважаючи на нього, вирішувати справу по закону.

Як сьогодні можна створити прозорі та відкриті умови для кар'єрного зростання суддів?

Я не знаю, як ще більш відкрито та прозоро можна будувати суддівську кар'єру, ніж як це зроблено в Україні. Мені здається, що багатоетапний відбір в судді, швидше, відлякує потенційних кандидатів. Зараз законом передбачено 15 етапів відбору. Починаючи з підготовки і подачі документів, перевіроч, різноманітних тестів, екзаменів, навчання після складання первісного екзамену. Потім — співбесіди і вирішення питання Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, рекомендація Вищої ради правосуддя, і, нарешті, видання Президентом України указу про призначення судді. Процедура настільки складна, багатоетапна та розтяг-

нена в часі, що не кожен потенційний кандидат захоче з нею зв'язуватися.

- Особисто я —
- прихильник такого
- підходу, щоб
- у процедурах відбору
- суддів надавати
- перевагу помічникам
- суддів

Зазвичай їхній рівень підготовки і навичок є найближчим до того, з чим стикнеться новопризначений суддя на початку своєї кар'єри. Помічники готують проекти судових рішень, шукають, аналізують законодавство, перебивають у постійному зв'язку з суддею, шукають релевантну судову практику, але останнє слово і відповідальність за правильне вирішення справи — звісно ж, за суддею. Тому помічники — найбільш підготовлені до того, щоб відразу розпочати роботу як судді.

А стосовно подальшого кар'єрного зростання, то законом передбачено, що за наявності певного стажу, досвіду роботи, суддя має право брати участь у конкурсах на зайняття посади судді у вищестоячих судах. Зараз кар'єрне зростання відбувається лише на конкурсних засадах. Як зробити конкурси більш прозорими та доступними? Вважаю, що можна було б використовувати такі системи, як в нас, наприклад, із зовнішнім незалежним оцінюванням. Коли людина набирає певний рейтинговий бал і потім подається з ним у якусь судову установу.

Проте, мені здається, що яким би ретельним не був конкурсний відбір, все одно ми не застраховані від того, що в результаті в судовій владі опиняться люди, які цього не заслуговують. Будь-яка система відбору може давати певний збій, але здорова система адекватно реагує на такі аномалії і усуває помилки.

У суспільстві панує думка, що суддя має бути з бездоганною репутацією. На вашу думку, який спосіб життя є таким, що відповідає статусу судді?

З цього приводу є міжнародні стандарти поведінки суддів, і ми від них нікуди не дінемося. Демократичні держави, у яких стала правова традиція і втілено принцип верховенства права, це вже пройшли. Стандарт цей полягає в тому, щоб на думку стороннього, неупередженого спостерігача, поведінка судді не викликала сумнівів у його доброчесності. Тому, якщо суддя веде занадто розкішний спосіб життя або вдається до дій, які формально хоча і не є злочином чи адміністративним правопорушенням, але можуть завдати шкоди авторитету правосуддя, сприймаються громадськістю неоднозначно, тоді він повинен, мабуть, таку свою діяльність стримувати. Натомість не потрібно намагатися ізолювати суддю від суспільства, тотально забороняти йому брати участь у суспільному житті, в дискусіях, які виникають в суспільстві. Бо як тоді він взагалі дізнаватиметься, що ж відбувається в суспільстві? Не можна суддю ізолювати від суспільства і вимагати, щоб він розв'язував конфлікти, які виникають у цьому суспільстві.

Мало хто сьогодні не спілкується у соціальних мережах: тут і новини, і обмін думками, і висловлення власної позиції... Чи має суддя обмежувати свої висловлювання, думки, коментарі в інтернеті?

Суддя повинен утриматися від дописів та коментарів, які можуть викликати сумнів в його неупередженості або зашкодити авторитету правосуддя. Неправильним є, коли суддя в мережі вступає в якусь полеміку і використовує нецензурну лексику чи ображає громадян за ознаками, які визначені законом як дискримінаційні. Але вимагати від суддів, щоб вони взагалі не брали участь у дискусії в соціальних мережах, не висловлювали свою думку, зокрема, про питання, які стосуються саме розвитку судової влади, — також неправильно.

З початку війни я свій профіль у Фейсбуці зробив закритим з міркувань безпеки. До того я щось поширював, писав, коментував. Зараз менше, бо і часу на це не вистачає. Але якщо суддя в позаробочий час має якийсь хобі і постить про нього, якщо він займається альпінізмом, дельтапла-

неризмом, плаванням, рибальством, вирощує квіти або яблука в саду, то що в цьому поганого? Якщо це не пов'язано зі справами, які перешкоджають у його провадженні, якщо він наперед не висловлює свою думку стосовно певної категорії справ чи їх учасників.

Якщо ж дії або висловлювання можуть викликати двозначну реакцію, то їх краще уникнути, щоб потім не пояснювати, що мав на увазі щось одне, а не інше. Коли воно сприймається однозначно або є нейтральним стосовно політики, якихось правових питань, які можуть стати предметом спору, то чому б ні?

Для прикладу, правнича спільнота активно обговорює проєкт закону. Чому суддя не може взяти участь у такому обговоренні? Це зовсім не означає, що суддя, який публічно вилочував свої зауваження щодо проєкту, не виконуватиме його після прийняття і набрання ним чинності.

Що побажаєте собі та колегам у такі непрості часи?

Бажаю якнайшвидшої перемоги України у цій війні, сил та терпіння, чесно виконувати свої обов'язки.

Голова Вищої ради правосуддя в одному з інтерв'ю сказав, що після війни буде дуже великий запит суспільства на справедливість. Насправді, він завжди був і є. Можливо, після війни буде ще більшим. Але саме суди можуть допомогти її віднайти.

Люди, які приходять до суду, її або відчувають або не відчувають. Зараз всі говорять про довіру до суду, рейтинги тощо. Але в суду ап'орі не може бути рейтинг довіри в 90%. Навряд чи він коли-небудь досягне хоча б 50%, тому що в умовах спору, а суд вирішує саме спори, завжди є сторона, яка прогнала.

Тому потрібно намагатися робити так, щоб навіть особа, яка програє, розуміла, що вона програла в чесному суді. Щоб вона розуміла, що вона висловила свою позицію, що вона була почута і зрозуміла, чому вона програла, щоб це все було зафіксовано в судовому рішенні. Для цього потрібно багато сил та терпіння, багато розуміння та співчуття до людей, чого і всім бажаю.

Адвокат, керуючий партнер
Адвокатського об'єднання «Відар»,
член Комітету АПУ з кримінального
та кримінально-процесуального права

Станіслав Борис

Пане Станіславе, нещодавно ви заснували Адвокатське об'єднання VIDAR, яке спеціалізується на захисті бізнесу. Розкажіть про ваші орієнтири та пріоритети.

Ми декларуємо високий рівень соціальної відповідальності, тому поряд із наданням правничих послуг на VIDAR покладено низку місій: підтримка молодих студентів-правників, супровід рго бопо соціально незахищених верств населення, благодійна діяльність за допомогою Благодійного фонду VIDAR.

Клієнт VIDAR отримує глибоку експертизу від професійних адвокатів, що спеціалізуються на захисті бізнесу та кримінальному праві. Ми з клієнтом поряд: у структуруванні під ключ юридичної безпеки бізнесу; в представництві та захисті у найскладніших кримінальних провадженнях; у поверненні викраденої криптовалюти (віртуальних активів); поряд у боротьбі із усім, що загрожує бізнесу.

Саме тому ми готові стати на захист 24/7, адже бізнес ніколи не спить, тому і ми завжди з клієнтом. Захист клієнтів для нас не робота — це покликання!

Відомо, що ви ведете справи клієнтів доволі високого рівня. Розкажіть, з якими проблемами до АО сьогодні найчастіше звертається бізнес?

Останніми роками бізнес жаліється на тиск з боку правоохоронців. Проводяться обшуки, допитуються керівники та працівники компаній, арештовується майно і банківські рахунки. Інструментом правоохоронців для цього на сьогодні є стаття 364 Кримінального кодексу України - зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового стано-

вища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян. А також стаття 191 ККУ — привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Це сьогодні своєрідний мейнстрім від правоохоронців, проваджень за цими статтями дуже багато. Без будь-якої доказової бази, належних обґрунтувань. Статистику я точно не скажу, але переважна більшість такого роду справ закриваються, відповідальності за кримінальне переслідування бізнесу правоохоронці не несуть. Але ж це допити, обшуки, арешт майна, рахунків... Тобто бізнес перевертається з «ніг на голову».

Яка схема найбільше розповсюджена?

Наприклад, конкретна компанія взяла участь у держзакупівлях і придбала на 10 млн товарів чи послуг. Правоохоронці реєструють кримінальне провадження за ст. 191 ККУ, залучають стороннього оцінювача, який може провести оцінку того чи іншого майна і товару. Звісно, в інтересах слідства вказується найнижча ціна. Сторона обвинувачення вважає, що це та ціна, яка мала б бути закупівельною, незважаючи на програмне забезпечення, на кількість, якщо це комплексне рішення тощо. Не береться до уваги й те, що є тендерні закупівлі, виконати та втілити які можуть декілька компаній в Україні.

Надалі за допомогою економічної експертизи визначається різниця між тим, за якою вартістю закуплено, і яку вартість визначив оцінщик. Це фактично множиться на кількість, обсяг, розмір — і от сума збитків. В залежності від суми збитків вручають підозри — як працівникам державного підприємства, які так чи інакше ініціювали ці закупівлі, так і за участь у змові групі осіб керівникам

підприємств, які брали участь у цьому тендері. При цьому, у більшості випадків правоохоронці не доводять жодного зв'язку між ними.

Якщо аналізувати ст. 364 ККУ, зловживання можуть бути або у власних інтересах, або у інтересах третьої особи. Але, інкримінуючи таке порушення, правоохоронці не можуть встановити зв'язку між цим посадовцем і відповідною компанією. Але чи буде людина при здоровому глузді діяти в інтересах третіх осіб, не маючи ніякого зиску для себе?

Як адвокат як ви бачите вирішення цієї проблеми на законодавчому рівні?

Стаття 364 ККУ, на мій погляд, потребує деталізації. Я є членом Комітету АПУ з кримінального та кримінально-процесуального права, і нещодавно ми організували засідання Комітету з дуже влучною назвою: «Стаття 364 КК України як універсальний інструмент тиску на бізнес та посадовців. Проблеми трактування та правозастосування».

Вимога «якості закону» у розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод означає, що закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні для убезпечення від будь-якого ризику свавілля. Діалог під час заходу однозначно дозволяє стверджувати, що положення статті 364 КК України в поточній редакції чітко не сформульована і непередбачувана у застосуванні.

В обговоренні взяли участь науковці, представники бізнесу, адвокати, представник офісу Генерального прокурора, представник Верховного Суду, також до дискусії доєднався суддя ВАКС.

Обговорили досвід застосування судами цієї норми, суб'єктивну сторону зловживання владою або службовим становищем,

питання збитків, зокрема збитки у формі упущеної вигоди як наслідок зловживання владою або службовим становищем, і що найголовніше — це шляхи вирішення цієї проблеми.

Наведіть, будь ласка, кілька ключових тез від учасників заходу.

Микола Сірий, український правознавець, к.ю.н., вчений секретар, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України зазначив: для того, щоб пояснити порушення, вчинені службовою особою за ст. 364 КК України, відкривається посадова інструкція і намагаються встановити, чи діяла особа відповідно до неї, чи ні. Пояснення мало, тоді починають придумувати конструкцію і роздувають цю конструкцію для того, щоб знайти якісь інструменти для правоохоронної системи, щоб

вона якось протидіяла. А це дуже хибний шлях.

Сергій Позняк, засновник FinStream, вважає, що людей з бізнесу, які мають управлінський досвід, навички та хист, серед військових дуже багато. Але бажання зайняти державні посади вони не мають, бо неодмінно звідкись «прилетить», як, до прикладу, Пивоварському.

Максим Чумак, прокурор першого відділу Управління захисту інвестицій та запровадження спеціалізації прокурорів Офісу Генерального прокурора, зауважив: безумовно, упущена вигода це вірогідний аспект, який повинен доводитися належними доказами. Це є проблема на сьогоднішній день, оскільки судова практика до кінця не визначена в цьому питанні.

В'ячеслав Навроцький, д.ю.н., професор кафедри теорії права

та прав людини Українського католицького університету, звернув увагу на те, що існує правова невизначеність щодо самої статті, її диспозиції. Стаття про зловживання владою або службовим становищем — це приблизно те саме, що стаття про хуліганство, адже не сформульовано об'єктивної сторони, і таким чином під зловживання можна підвести будь-що.

Загалом, прозвучало дуже багато цікавих думок, тез та діалогів. Ми, правники, маємо виставити чіткі рамки, щоб стверджувати, що одні й ті ж речі ми розуміємо однаково.

За результатами цього заходу Асоціація правників України направила спільну фахову позицію щодо необхідності внесення змін та/або практики правозастосування на адресу Комітету

Верховної Ради України з питань правової політики.

Що ви радите компаніям, які опинилися в фокусі правоохоронців крізь призму вичезгаданих статей?

Першим «дзвіночком» може бути запит від правоохоронців (ст. 93 КПК України), де вони повідомляють про відкрите кримінальне провадження і необхідність надати інформацію, з приводу закупівлі того чи іншого майна або послуг, комплектацій, всіх документів, які були укладені тощо. Доволі часто відбувається обшук компанії зненацька, виклик на допит працівників, чи керівника.

Якщо все відбувається межах чинного законодавства, то в таких кримінальних провадженнях я сідаю з клієнтами, ми проводимо аналіз і робимо відповідні висновки та шукаємо напрям вектору роботи. Дуже часто у таких випадках я раджу йти на випередження і першими надавати необхідну інформацію правоохоронцям, самим виходити на діалог.

Із власного професійного досвіду я можу стверджувати, що в Україні презумпція невинуватості не працює. Тобто, основа кримінального судочинства, за якою людина вважається невинною, допоки не доведуть протилежного, — не працює. У нас потрібно доводити свою невинуватість. Так, людина обґрунтовує, пояснює, доводить відсутність злочину у своїх діях. В результаті кримінальне провадження буде закрито, а може й навіть отримано виправдувальний вирок, але це досягається через 3-5 років. За цей час репутація компанії та людини знищується, втрачається здоров'я, фінансові ресурси.

Тому я раджу своїм клієнтам: якщо та чи інша компанія хоче працювати з державою і брати участь у тендерних закупівлях, то підхід до цієї процедури має бути змінений, і до цього потрібно підходити дуже виважено. Якщо йде мова про закупівлю обладнання, то це збір якомога більше пропозицій таких або схожих суміжних товарів. Коли правоохоронці пред'являють претензії і запитують, чому така висока ціна, можна впевнено аргументувати результатами аналізу ринку: ось є десять

пропозицій, ми взяли середній показник і оголосили закупівлю. Тобто, необхідно ретельно страхувати себе вже на стадії початку усіх тендерних процедур.

Якщо все ж є запитання від правоохоронців, ми готуємо документацію, вивчаємо тендерну процедуру, і всі документи самі надсилаємо правоохоронцям із змістовними поясненнями, звертаючи увагу на софт, комплексні рішення тощо.

Це доволі незвичний підхід у кримінальній юриспруденції, його не завжди застосовують, але він дієвий. А поки лише підготовка та юридична грамотність справді допомагають бізнесу.

Тобто взаємодія та правильний діалог з правоохоронними органами має сенс і потрібно готуватися до цього?

Так, звичайно! Для себе я умовно визначив декілька векторів роботи правоохоронців.

1-й вектор — це дійсно розслідувати кримінальні провадження, затримувати правопорушників, скеровувати матеріали до суду, тобто виконувати свою пряму функцію. І тут варто відзначити, що сьогодні НАБУ у цій частині працює доволі непогано.

2-й вектор — це своєрідний піар. В Україні сьогодні є різноманітні правоохоронні органи: БЕБ, НАБУ, СБУ, ДБР, НПУ тощо. Різна влада свого часу створювала для себе певний правоохоронний орган, і кожен із них «тягне свою лямку і ковдру на себе», кожен хоче бути сильнішим, ефективнішим, і ми з вами бачимо ці протистояння.

3-й вектор — заробити грошей. Маю не одне кримінальне провадження, де я абсолютно впевнений, що воно замовне.

4-й вектор — це політична воля, або ж стратегічне планування. Це коли керівництво правоохоронних органів дають відповідні накази підлеглим щодо певної кількості направлення кримінальних проваджень щодо тих чи інших індустрій, економічних напрямків.

Тому, проводячи тренінги в різних компаніях, я пояснюю це людям, і стає зрозумілим, що підготовка бізнесу до такого, здава-

лося б, абсурдного моменту як візиту правоохоронців із обшуком, — має бути.

При цьому я наголошую, що спілкуватися з правоохоронцями на рівних не означає принизити чи образити, це означає — знати свої права та обов'язки, дотримуватися їх, розуміти, що дозволено, а що заборонено. Це — основа!

Розкажіть про найцікавіший кейс АО VIDAR.

На сьогодні, напевне, це справа аеропорту «Бориспіль».

Перенесемося в 2014-2016 роки. Із введенням в експлуатацію терміналу D виникла потреба в наповненні його усією звичною інфраструктурою (стійки реєстрації, офіси авіакомпаній, аптеки, заклади харчування тощо). Процес передання в оренду майна аеропорту передбачає проведення конкурсу Регіональним відділенням Фонду державного майна, який ініціюється учасником конкурсу. Також процедура вимагає погодження Міністерством інфраструктури України. Цей процес не просто бюрократизований нормативно, він хаотичний у реалізації. Як результат — процедура передачі майна в оренду займала від 6 місяців до 2 років. Тобто весь цей час в терміналі D не було б ані гарячої їжі та напоїв, ані базових речей, які б забезпечували комфорт пасажирів.

Якщо міжнародний партнер, наприклад, авіакомпанія, планує оперувати в аеропорту «Бориспіль», то офіс та стійки реєстрації їй для цього потрібні терміново. Жодна авіакомпанія не чекатиме рік, щоб отримати приміщення для роботи в аеропорту. Тому, починаючи з 2011 року, в «Борисполі» склалася практика передавати такі приміщення в оренду за попередніми договорами оренди. Протягом 2011-2016 років укладено понад 100 таких ПДО.

Передача площі за ПДО в самому аеропорту включала багаторівневе погодження, перевірку контрагента і що найважливіше — зобов'язання потенційного орендаря звернутися до Регіонального відділення Фонду держмайна та ініціювати конкурсну процедуру відбору. До проведення конкурсу орендарі сплачували до державного бюджету та бюджету Аеропорту щомісячну

орендну плату, яка була співмірною із іншими об'єктами оренди. За двома із таких ПДО і висунуто звинувачення.

Які аргументи НАБУ у цій справі?

Основний та єдиний аргумент НАБУ — вартість оренди, яка через два роки на конкурсі (саме стільки часу не проводився конкурс Фондом) зросла у порівнянні із ціною у ПДО. Серед усього масиву ПДО, таких договорів знайшлося два.

Захист наводив логічний аргумент, що на момент укладання ПДО аеропорт «жив» у абсолютно інших умовах — пасажиропотік на момент конкурсу збільшився вдвічі, стабілізувалася та покращилася економічна ситуація в країні, збільшилася кількість авіакомпаній тощо.

У цій справі — чимало «але». Зокрема, є десятки інших ПДО, ціна за якими після конкурсу залишалася такою ж, як і до нього, однак виокремили лише ці два. Мінінфраструктури і Фонд держмайна знали про ПДО, всіх все влаштовувало. Отримані кошти направлялися Фондом в держбюджет, платникові назад як не законно отримані вони не поверталися, хоча право таке у Фонду було.

Аеропорт перевіряли усі можливі аудитори, зокрема на предмет попередніх договорів, у тому числі цих двох. ПДО були предметом перевірки іншими правоохоронними органами. Навіть судові спори про стягнення за ними заборгованості «Бориспіль» виграв у всіх інстанціях.

Якби не ПДО, то аеропорт та бюджет не отримували би коштів взагалі. Тому порівнювати коректно не із конкурсом через два роки, а із нулем.

А які обвинувачення ВАКС?

Звинувачення зводиться до двох речей, які прямо протилежні одна одній. Договори незаконні, ціна у них — занижена. Тобто, суд і прокурор не надали відповіді на таку дилему: договори або можна було укладати, але ціна мала б бути вищою? Чи їх не можна було укладати ні за якою ціною, бо вони не законні?

Ця справа про управлінські рішення. А оскільки способом реалізації ст. 364 у даному випадку є господарські відносини, які, до речі сторонами договору не оскаржуються і ніколи не оскаржувалися, то і суть порушення зводиться до ось такого юридичного абсурду.

Ми говоримо про період 2016 року, коли процедури з передачі державного майна в оренду тривали по два роки. Ще не було Prozorro, оголошення публікувалися у друкованому виданні Фонду державного майна. Конкурси, які і без того були обтяжені бюрократичними процедурами, повсякчас зривали технічні кандидати, а сам Фонд та Орган управління додатково затягували процедуру безкінечними погодженнями та листуванням між собою.

Тобто, процедура мала розпочинатися спочатку, а до участі знову допускалися ті ж самі технічні кандидати? Як із цим борюся законодавець чи Фонд держмайна?

Абсолютно ніяк. Для тих, хто планував вести чесну господарську діяльність, розпочиналися нові 6-24 місяці. Для недопущення чергового зриву конкурсу для розміщення закладу харчування, аеропорт запропонував Комісії з оренди Регіонального відділення Фонду державного майна внести умову про розміщення гарантійного внеску, який складав розмір річної орендної плати. У разі відмови від укладення конкурсу такий внесок недобросовісному учаснику не повертався. Проста і водночас геніальна пропозиція, яка вирішувала б проблему технічних кандидатів.

Комісія з оренди відклала засідання декілька разів, щоб з'ясувати то позицію аеропорту, то позицію Міністерства інфраструктури, то центрального Фонду державного майна з цього питання

Усі члени комісії Регіонального відділення Фонду державного майна під час допиту суду пояснили, що рішення ними з цього приводу прийнято самостійно і одноголосно, а сама пропозиція розцінювалася ними як слушна. І це не дивно, адже за результатами наради у центральному

апараті Фонду державного майна, на якій розглядалося питання про доцільність запровадження авансового платежу, процедура оренди під заклад громадського харчування, була призупинена до моменту внесення законодавчих змін. Зокрема, такі зміни зробили авансовий платіж обов'язковою умовою для участі у конкурсах з оренди державного майна. Однак, така ініціатива ВАКСом розцінена як злочинна дії працівників аеропорту із умисного затягування конкурсу, аргумент захисту про архаїчність законодавства відкинуто. При тому, що саме ця процедура була завершена вже за оновленим законодавством із обов'язковою вимогою авансового платежу. А рішення про неодноразове відкладення засідання комісії з оренди приймали сім членів комісії з оренди Регіонального відділення Фонду держмайна, а не працівники аеропорту.

Які ж обставини насправді затягували проведення конкурсу?

Конкурси з оренди приміщень, за якими висунуто звинувачення, а саме ТОВ «Кофе бар Плюс» розпочався 06.05.2016, а закінчився 15.03.2018; конкурс з оренди ТОВ «Артерія Груп» – трохи більше двох років, з 10.05.2016 до 14.08.2018. Тобто конкурси з оренди тривали два роки. Окрему увагу слід звернути на хронологію подій щодо ТОВ «Кофе Бар Плюс». Одним із важливих етапів конкурсу є публікація оголошення в газеті «Вісник приватизації». Публікує такі оголошення Фонд держмайна за зверненням Регіонального відділення Фонду держмайна. У випадку з ТОВ «Кофе Бар Плюс» таке оголошення було знято з публікації двічі за «усною вказівкою керівника». Таке «ручне» зняття публікацій не дозволяло розпочати процедуру, бо потенційні учасники банально не отримували інформацію про початок.

А чому так відбувалося?

Причини, чому це відбулося, не вдалося встановити навіть під час судового розгляду. Відповідальна за публікації свідок, працівник Фонду державного майна, в суді вказала, що отримала таку усну вказівку, і це було нормальною практикою. В зв'язку із тим, що публікації про оголошен-

ня конкурсу по ТОВ «Кофе Бар Плюс» «знімалися» Фондом держмайна, конкурс не відбувся з 06.05.2016 (дата звернення ТОВ «Кофе Бар Плюс» до РВ ФДМУ) до 9.12.2016, тобто 8 місяців. Без будь-якого стороннього втручання з невідомих причин, зокрема, і працівників аеропорту, початок конкурсу затягнувся на 8 місяців. В подальшому Регіональне відділення Фонду, аналогічно з невідомих причин, не призначало дату засідання комісії з 31.03.2017 по 31.08.2017, тобто ще 5 місяців.

Як на це дивиться ВАКС?

Він вважає, що Олеся Левочко та Євгеній Дихне знали, що працівники Фонду є некомпетентними, тобто не знають законодавства і своїх обов'язків. І якийсь чином цим скористалися,

щоб зірвати конкурси. Для чого – ВАКС не розкриває, бо ж власної заінтересованості або власних інтересів у цій справі немає. Знаючи усі ці деталі, ВАКС переклав відповідальність за злочинну неефективність працівників комісії з оренди Регіонального відділення Фонду держмайна, на працівників аеропорту. Де тут корупція і чому ця справа взагалі розглядається в порядку кримінального судочинства – запитання, на яке немає в кого отримати відповідь.

Що, на вашу думку, буде із цієї та аналогічними їй справами?

Я навів саме цю справу у приклад, оскільки вона яскраво показує проблему якості закону, із якої я розпочинав свою розповідь, а також те, із чим правникам

доводиться працювати щодня. На превеликий жаль, такі випадки непоодинокі, але до публіки 95% кейсів не доходять: більшість підприємців боїться виносити спори у публічну площину. Адвокатське об'єднання VIDAR та я зокрема докладемо усіх зусиль задля захисту наших клієнтів, доб'ємося справедливості навіть у таких складних справах.

На завершення додам, що ми та юридична спільнота в цілому не полишаємо зусиль змінити кримінальну юстицію на краще. Щоб жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Сімейний адвокат.
Член Комітету захисту прав людини НААУ

Мирослава Сорока

Які якості мають бути притаманні успішному юристу?

Відповідальність та відданість.

Чи є у вашій професії місце креативу?

Обов'язково, в сімейних спорах без креативу неможливо. Це суттєва складова упіху у справі.

Чи є у вас мрія, що поки не здійснилась?

Ми, адвокати, дуже заземленні особи, тож скоріше ставимо цілі та їх досягаємо, або ж постійно підвищуємо планку у своїх досягненнях.

Говорячи слово «успіх», який зміст у нього вкладаєте?

Успіх для мене — це рівень професіоналізму, який відповідає часу. І це не подяки в рамочці та номінації, це емоція, яку відчуваєш у момент проголошення судом рішення — «позов задовольнити у повному обсязі».

Як вважаєте, чому в суспільстві сформувалась точка зору, що бути юристом престижно?

Я абсолютно розділяю цю точку зору. Адже нести високе звання юриста — означає володіти певним набором професійних якостей, мати високі етичні стандарти поведінки.

Що вам найбільше заважає в професії?

Нічого абсолютно не заважає, професія — це моє життя, яке я люблю і в якому розчиняюсь до останку.

Обираючи собі одяг, керуетесь конкретним брендом, чи шукаєте, щоб було красиво?

Зовнішній вигляд адвоката це його візитівка. Я завжди в діловому костюмі. Останнім часом надаю перевагу українським дизайнерам.

Яким парфумам надаєте перевагу?

Мої парфуми — це настрої, їх багато і вони різні. Сьогодні це Ganymede Marc Antoine Barrois.

Ваш улюблений афоризм.

Завжди і всюди залишайся людиною.

Як часто замислюєтесь про недосконалість законодавства?

Насправді, я переконана, що національне законодавство належно регулює всі сфери нашого життя, але враховуючи технічний прогрес, є багато норм застарілих. Серед іншого і у сфері сімейного права. Наприклад, найбільшу проблему у вирішенні сімейних спорів за участю дітей у судах становлять так звані органи опіки місцеві (служби у справах дітей), які на сьогодні мають архаїчні підходи

до вирішення вказаних питань. Оскільки законодавство не містить належного рулювання діяльності цих органів, то вони діють на власний розсуд, відповідальність за що для них не передбачена.

Що найбільше заважає розвитку юридичної галузі в Україні?

Я вважаю, що галузь розвивається, можливо не так динамічно, як нам цього хотілось би, але відчутно діджиталізувалася у порівнянні з 2000-ми роками. Так як моя кар'єра розпочалася з районного суду у 2004 році, коли я ще писала протоколи судових засідань на зворотній стороні жовтих бланків ухвал, то для мене технічний прогрес відчутний. На разі це доступ до правосуддя через електронний суд, участь у судових засіданнях в режимі відеоконференцій, можливість обміну кореспонденцією між учасниками процесу за допомогою офіційних імейлів тощо.

Законодавство якої країни, на вашу думку, найбільш досконале?

Досконалість — поняття відносне. Та все ж хотілося б, щоб норми національного права швидше адаптувалися до європейських, щоб суди формували практику, яка якомога краще відповідає практиці Європейського суду з прав людини. У сімейній практиці вже мабуть останніх років 6-7 є показовою практика застосування норм застосування міжнародного права.

Кого вважаєте найвидатнішим юристом в історії?

Для мене видатними є ті люди, які дати мені дорогу у професійне життя, — Сергій Тюрін та Світлана Трофимчук.

Чи є у юристів якісь особливі професійні прикмети?

Головна прикмета — ретельно готуватися до участі у справі, інакше буде дуже прикро.

Які квіти приносять вам найбільше задоволення?

Квіти — найпрекрасніше, що створила природа, для мене всі квіти бездоганні. Але кали вражають мене в саме серце.

Що ви вважаєте своїм головним досягненням в житті, а що найбільшою помилкою?

Помилки і досягнення відточують нашу професійну досконалість, без них немає сяяння.

Яке зайняття для вас — найкращий відпочинок?

Найкращим відпочинком для мене є проведення часу з рідними та близькими по духу людьми.

Адвокат для мене – не просто професія, це моє покликання та мій стиль життя. Вже понад 15 років захищаю права клієнтів. За цей час я накопичила достатньо досвіду, щоб до будь-якого юридичного питання підходити цілісно, бачити альтернативні шляхи вирішення та якісно прогнозувати результат

Чи звертаються за консультацією військовозобов'язані чоловіки, які хочуть виїхати за кордон або отримати відстрочку від мобілізації крізь призму розлучення, усиновлення, опікує тощо? Такі схеми працюють сьогодні?

Прикро про це сказати, але зверталися дуже часто. Моя позиція у цьому питанні є однозначною і непохитною: недопустимим є усиновлення дитини/дітей без мети дати цій дитині родинний затишок, любов та турботу, а лише для того, щоб уникнути мобілізації. Коли родичі військовозобов'язаного мені в трубку зі сльозами розповідають, що він не може нести військову службу, тому йому дуже потрібна моя допомога в усиновленні, відповідь завжди однакова — ні!

- Не можна заради власного інтересу спекулювати правами дитини

Разом з тим, вважаю, що, якщо дійсно в особи, яка підлягає мобілізації, є законні підстави для відстрочки, або така особа є непридатною до служби, то встановити такі підстави можна та потрібно у передбачений законом спосіб.

Найгірше у цьому те, що не всі адвокати мають аналогічну позицію цьому питанні. У гонитві за гонорарами колеги беруться за усиновлення з метою отримання можливості виїзду клієнта за кордон, звісно ж, після отримання позитивного рішення суду подальша доля усиновленої дитини вже нікого не цікавить...

З якими нестандартними кейсами вам довелося зіткнутися на практиці?

Оскільки ми зачепили тему усиновлення, поділюсь випадком зі своєї практики. До мене звернулася родина, яка свого часу усиновила дитину. Прошло кілька років, у родині виникло питання про припинення усиновлення шляхом його скасування у зв'язку з тим, що дитина з народження має вади психічного здоров'я. На день звернення до мене за правовою допомогою поведінка дитини вийшла з-під контролю усиновлювачів. Це й стало причиною для прийняття рішення про відмову від дитини.

Нормами ст. 239 Сімейного Кодексу України передбачено ряд підстав для скасування усиновлення, серед яких така, якщо дитина страждає недоумством, на психічну чи іншу тяжку невиліковну хворобу. Але за умови, що усиновлювачі не знали і не могли знати про цю хворобу дитини на час усиновлення. В описаній мною ж ситуації, усиновлювачам було відомо про те, що дитина хвора з народження.

- Дитина — це не лялька і не бездомна тваринка, яку можна підібрати з вулиці, розчулившись на хвилинку, це надвідповідальне рішення, яке має бути сотню разів зважене.

Є інша ситуація, коли питання стосується не дитини, позбавленої батьківського піклування, а власних дітей.

Особливе місце у моїй практиці займають спори про визнання батьківства щодо дитини, коли рідний батько не може взяти на себе відповідальність за колись прийняте рішення дати дитині життя. А згодом, коли дитина народжується у матері, змушені відстоювати у судових інстанціях невизнане право дитини мати батька.

Особисто для мене є прикрою ситуація, коли матір змушена звертається до суду, тому що батько, який ще донедавна спілкував-

Я не даю обіцянок, які не зможу виконати

ся з дитиною, забрав на вихідні тощо, з появою нової дружини вирішив відмовитися від дитини. І подібних ситуацій безліч.

Зважаючи на нелегкі часи, чи працюєте у форматі pro bono, проводите безкоштовні публічні консультації?

З самого початку практики я надавала юридичну допомогу безкоштовно за покликом свого серця. А з війною особливо почастишали випадки звернення за консультацією, оскільки

війна стала тим лакмусовим папірцем, який дає парам розуміння, чи бути надалі сім'єю, чи час розійтись. Жінки, які терпіли тривалий час різного роду насильство з боку чоловіка, виїхавши за кордон та перебуваючи у безпеці, приймали рішення, що далі терпіти не будуть і готові до припинення шлюбу. Звісно, це відображається й на фінансовому становищі, тому йти назустріч людям потрібно. І крім цього, звісно, не забувати підтримувати наших захисників.

Голова Правління Асоціації розвитку суддівського самоврядування України, суддя Господарського суду Одеської області

Дмитро Бездоля

Значний внесок роблять професійні організації у захист прав, який покладено на суддів законом, зокрема у стосунках із владними структурами, які залучаються до винесення рішень стосовно них. Асоціація розвитку суддівського самоврядування України є саме такою професійною організацією суддів, яка функціонує з 2016 року та намагається втілити зазначені цілі в Україні. На що основним чином наразі спрямована робота Асоціації?

Хотів би почати з того, що мене часто запитують: «Чому Асоціація позиціонується як об'єднання лідерів судової влади?». Очолити Правління Асоціації, я в повній мірі це зрозумів. У нас усі члени Асоціації — судді, які є самодостатніми і сильними особистостями. Абсолютна більшість з них відомі правничій спільноті, оскільки вони займають активну позицію і користуються авторитетом серед колег. Ця обставина зумовлює те, що діяльність Асоціації тримається на договорі «проектного підходу», який зводиться до правила: «запропонував — займайся». Звідси і «об'єднання лідерів», оскільки такий підхід дозволяє кожному в повній мірі виявити свої лідерські якості та реалізувати свої здібності.

Щодо діяльності Асоціації, то варто сказати, що під час війни ми мобілізували внутрішні резерви Асоціації і намагались допомогти судовій владі подолати проблеми, пов'язані з припиненням роботи судів у зв'язку зі збройною агресією РФ, а громадянам — забезпечити доступ до правосуддя.

Горизонтальна комунікація Асоціації з суддями дозволяла оперативно виявляти проблеми по кожному регіону окремо. Якщо ми не могли вирішити проблему самостійно, на допомогу приходили РСУ, ВС, ДСА. Правильним кроком на той час було розширення повноважень Голови ВС, оскільки це дозволило, за

відсутності ВРП та ВККСУ, вирішувати нагальні питання відрядження суддів та зміни територіальної юрисдикції судів. Звісно, все було складно і не так швидко, як хотілось, але для судової влади це був несподіваний виклик, а тому пристосовуватись та реагувати довелось вже по факту.

Наразі ми сконцентровані на актуальних питаннях для судової влади, пов'язаних з введенням в Україні воєнного стану. Ми продовжуємо проводити заходи, на яких обговорюємо проблеми у правозастосуванні під час дії воєнного стану, і представники вашого видання були запрошені на низку з них. Ми займаємось вирішенням питань, пов'язаних з фінансовим і матеріально-технічним забезпеченням діяльності судової влади. Також ми дієво співпрацюємо з Комітетом ВРУ з питань правової політики в частині опрацювання законопроектів, які стосуються судової реформи та діяльності судів. В цілому, ми намагаємось бути корисними нашій державі і виконувати свої статутні цілі.

Реформування судової системи має відбуватися з урахуванням аналізу попередніх реформ, а всім законодавчим змінам має передувати ґрунтовна дискусія в широких професійних колах. Тобто, асоціації суддів мають бути активно залучені до процесів, пов'язаних із реформуванням системи правосуддя. Чи відповідають сьогоднішні реалії цим принципам?

Ви праві, згідно з висновком КРЕС № 23 асоціації суддів відіграють дуже важливу роль в цьому процесі. Це позитивна практика, яка дозволяє напрацювати якісні і потрібні проекти законодавчих актів. Зокрема, я особисто є одним з авторів вже декількох законопроектів, але прийняття законодавчого акту парламентом — це складна справа. Для того, щоб він потрапив у сесійну залу та був проголосований, по-

трібна магічна сила під назвою «політична воля», поки її немає — практичної користі від такого законопроекту немає.

АРССУ активно залучена до обговорення законодавчих змін, це відбувається завдяки участі членів Асоціації у робочих групах при Комітеті ВРУ з питань правової політики, наданні висновків на вже існуючі законопроекти, а також в публічній площині шляхом проведення форумів, круглих столів тощо.

Хронічне недофінансування судової гілки влади протягом останніх років призводить до масового звільнення кваліфікованих працівників судів, відсутність охочих працювати у судах та низької мотивації працівників апарату, що має пряий вплив на якість виконуваної роботи та доступ громадян до правосуддя. Чому це питання вже багато років не може бути вирішено? Невже судова влада не зацікавлена в залученні до своїх лав кваліфікованих і вмотивованих спеціалістів?

Ви добре обізнані з реаліями судової влади — можливо, у вашому виданні є фахівці, які бажають працювати у суді? У нас зараз майже у кожному суді є вакансії, тому прошу. Насправді, ми зацікавлені у залученні кваліфікованих працівників. Більше того, ми самі їх навчаємо і бережемо, намагаючись створити комфортні і доброзичливі умови для роботи. Проте низька оплата праці працівників суду призводить до того, що ми втрачаємо цей потенціал. Це цілком логічний процес, бо людина має отримувати належну винагороду за свою роботу. Чому вона не сплачується? Причина банальна — на суди немає коштів. Серед причин — війна. Ми це розуміємо, проте природні потреби людей від цього не зникають, робота цих людей державі потрібна і під час війни. До цього була пандемія. Причини завжди є, а от коштів немає. Зі свого боку,

судова влада пройшла важкий шлях, оптимізувала свої видатки, але коштів все одно катастрофічно не вистачає. Так і працюємо, за інерцією, все для перемоги. Дійшли вже до того, що судді і працівники апаратів судів збирають голоси під петицією до Президента України щодо забезпечення належного фінансування судової влади. Чи має так бути – питання риторичне.

Які заходи є першочерговими для вирішення питання кадрового дефіциту та фінансового забезпечення в судах?

На мою думку, першим дієвим знеболувальним могло б бути прийняття Верховною Радою України законопроєкту № 6311 «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо врегулювання питання оплати праці працівників судів». Цей законопроєкт ініційований групою народних депутатів, зокрема Демченком С.О., Масловим Д.В., Ватрасом В.А. та Бабієм Р.В., зареєстрований ще в листопаді 2021 року і підтриманий нашою Асоціацією. До речі, петиція до Президента України стосувалась саме цього законопроєкту, проте до цього часу він навіть не внесений до сесійної зали ВРУ.

Чи згодні ви з думкою деяких експертів про зменшення кількості пільг щодо сплати судового збору з метою підвищення фінансування судів?

Я вважаю, що судова влада взагалі не повинна опікуватись питаннями пільг щодо сплати судового збору. Це повноваження ВРУ, яка на свій розсуд може хоч взагалі скасувати судовий збір. Проте обов'язок ВРУ і КМУ забезпечити належне фінансування судової влади при цьому нікуди не зникає. Завдання ж судової влади — довести необхідні обсяги фінансування і пояснити їхню необхідність. Це в ідеалі. А в наших умовах кожна пільга для сплати судового збору це ще більше обмеження судової влади у можливості повноцінно здійснювати правосуддя. У зв'язку з цим, законодавець має передбачити пільги обережно та згідно з правилами — одночасно визначити джерело дофінансування судової влади.

Чи можна на сьогодні констатувати, що судді і працівники апаратів судів витримали релігійні війни і продовжують гідно виконувати свою роботу в цих важких умовах?

Я думаю, що на це запитання однозначна відповідь — так. Наскільки ми були не готові на початку війни, жодного плану дій... Але спрацювала традиційна українська завзятість, самоорганізація, взаємодопомога, тиждень за тижнем ми пристосувались, напрацювали досвід і система витримала. Я дуже вдячний працівникам апаратів судів, без них це б не вдалось. Вони не залишили свою роботу, бо, як і судді, розуміли, що працюючий суд у місті це ознака для громадян, що українська влада на місці, у держави все під контролем, а права громадян під захистом.

Як ви ставитесь до процесів обрання за участі міжнародних експертів членів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України?

Ще два роки тому, коли відповідний Закон був законопроєктом, я не підтримував ідею залучення до процесів обрання членів ВРП міжнародних експертів. Моя позиція на той час поділялась багатьма правниками і мала під собою підстави. Ви пам'ятаєте, що КСУ було прийнято усім відоме рішення від 11.03.2020 № 4-р/2020, а 129 суддів Верховного Суду на Пленумі проголосували за постанову від 08.10.2021 № 9, в якій найвищий судовий орган знайшов підстави для звернення до КСУ з конституційним поданням із позиції, що порядок ухвалення рішень Етичною радою з переважним правом голосу міжнародних експертів порушує засаду незалежності суддів, регламентовану статтею 126 Конституції України. Але з набранням чинності Законом ми маємо дотримуватись його положень.

І головне, в Україну прийшла війна, яка виявила не лише характер і мужність українського народу, але й показала, хто стоїть з нами пліч-о-пліч та допомагає в цей скрутний момент. Врешті-решт, Україна отримала статус кандидата у члени ЄС і є відчуття, що наші євроатлантичні прагнення не односторонні і не марні. Я

поділяю ці прагнення мого народу і розумію, що для цього Україна має здійснити системні реформи, однією з яких є судова. Крім цього, від проведення цих реформ залежить розмір інвестицій, які Україна зможе залучити на відбудову економіки країни. Це дуже важливо для нас. Тому, я сподіваюсь, що участь міжнародних експертів є одним з механізмів, який допоможе нам стати в один ряд з провідними державами ЄС. Але суспільство має розуміти, що міжнародні експерти — це не пігулка для процвітання нашої держави, працювати наполегливо доведеться усім.

Ви неодноразово заявляли, що такий орган, як Вища рада правосуддя, має бути наділений правом законодавчої ініціативи. З якими проблемами це допомогло б впоратися?

Так, ви праві, неодноразово, і не лише я. В одному з перших інтерв'ю новообраний голова ВРП Григорій Усик теж зазначив про необхідність наділення ВРП чи ВС таким правом.

Я вважаю, що це право має бути у ВРП. Це просто пояснити функціоналом ВРП, складом суб'єктів обрання членів ВРП, змінністю членів ВРП тощо. При цьому ВС за своїм функціоналом це суд, хоча й найвищий. Крім цього, скликати Пленум ВС — це не провести чергове засідання ВРП, яка, до речі, вже має багаторічний досвід з надання висновків щодо законопроєктів.

За цією логікою проєкт законодавчого акту не буде мати невинуватених перешкод при проходженні процедури, чисельних поправок, а якість законодавчої техніки таких законопроєктів буде однією з найкращих. Я вже не кажу про можливість ВРП своєчасно реагувати на необхідність врегулювання відносин в сфері правосуддя і про досвід членів ВРП. При цьому хочу відмітити роботу Комітету ВРУ з питань правової політики, який створює робочі групи і залучає до законопроєктної роботи представників судової влади.

Яке ваше бачення ідеї передачі попередньої перевірки повідомлень про втручання в діяльність судді до РСУ?

На мою думку, надання ВРП права законодавчої ініціативи посилило б роль судової влади у проведенні судової реформи та прискорило б її проведення через мінімізацію ризиків політичної конкуренції, оскільки проєкт не буде містити умовної позначки щодо його приналежності до певної політичної партії

Відверто кажучи, я цю ідею не підтримую. Це пов'язане з тим, що головне, чого чекає суддя від результатів розгляду свого повідомлення, — це дієвість і своєчасність вжитого заходу. Цього вимагає навіть не необхідність захисту безпосередньо судді, а необхідність захисту самої ідеї здійснення правосуддя незалежним судом. Відповідно, думаю, що попередня перевірка повідомлень судді РСУ не буде сприяти ні дієвості, ні своєчасності реагування ВРП на повідомлення судді.

Які механізми необхідні для захисту суддів у дисциплінарних провадженнях від недобросовісних скаргників?

Для відповіді на це запитання слід надати визначення, хто є недобросовісним скаргником. Я б сказав, що це особа, яка використовує право на оскарження всупереч самій меті існування цього права. Для врегулювання цього питання правниками пропонуються декілька механізмів, одним з яких є введення збору за подання скарги. Такий механізм заслуговує на увагу, проте ми маємо зважити на наступне.

На противагу недобросовісному скаргнику є й добросовісний скаргник, і застосовувати до обох цих суб'єктів збір, з метою запобігти недобросовісним діям відносно суддів, не вбачається справедливим відносно добросовісного скаргника. Тому, на мою думку, ВРП має бути наділена законодавцем повноваженням накладати стягнення на скаргника у випадку, коли за наслідками розгляду скарг/-ги такого скаргника дійде висновку про наявність у його діях зловживання правом на подання скарги.

Що необхідно для підвищення якості комунікації суддівського корпусу із суспільством, адже питання недовіри до суддів сьогодні також стоїть дуже гостро?

Я не маю спеціальної освіти в сфері комунікації, а тому спробую відповідати на це запитання з точки зору судді.

По-перше, я не ототожнюю суспільство з окремими неурядовими організаціями, які займаються в Україні просуванням власних ідей судової реформи. Під суспільством я розумію широке коло невизначених осіб, в інтересах яких якраз ми і намагаємось діяти шляхом досягнення мети: створити в Україні незалежний і сильний суд, який має довіру у суспільстві. При цьому думки суддів, як цього досягти, часто збігаються з діючими в Україні неурядовими організаціями, але поки у нас комунікація з ними знаходиться на початковому рівні.

По-друге, для успішної комунікації із суспільством судова влада має створювати такий інформаційний продукт, який буде цікавий для суспільства. Чи може це зробити судова влада чи судді самостійно, та ще й з урахуванням традиційних положень Кодексу суддівської етики? Я притримуюсь правила, що немає нічого неможливого. Проте, зрозуміло, що в сучасних умовах зрушення цього питання можливе лише за умов наявності фінансування, чи то бюджетного (органів судової влади), чи то позабюджетного (професійних суддівських об'єднань). Чому? Тому що успішна комунікація потребує залучення фахових спеціалістів в сфері комунікацій, доступу до медійних ресурсів, створення сучасного ін-

формаційного продукту, системності комунікації тощо.

Судова влада ніколи не мала достатнього фінансування для цього, а тому, до речі, без шансів прогнала інформаційну кампанію в медіа, за наслідками якої рівень довіри у суспільства до суддів став невинуватено низьким. Варто визнати, що ця інформаційна кампанія мала і позитивний ефект. Судді стали більш вимогливими до себе, до якості своїх рішень і самі почали шукати шляхи для комунікації з суспільством. При цьому, зауважте, я не заперечую наявність проблем в судовій владі, які також є причиною існуючого рівня довіри суспільства до суддів.

Отже, низький рівень довіри і проблеми всередині судової влади сприяли прийняттю державою рішень, які обмежили повноваження суддів в сфері свого самоврядування, а отже успішна комунікація суддів з суспільством є одним з основних шляхів, який може сприяти розвитку в Україні незалежного і сильного суду. При цьому особливість цього шляху полягає в тому, що успішність його подолання залежить від кожного судді, оскільки кожний випадок недобросовісної поведінки робить цей шлях довшим. Я маю надію на новий склад ВРП, який на З'їзді суддів України обіцяв знайти ресурси і подолати кризові явища в комунікації з суспільством. В свою чергу, наша Асоціація готова сприяти в цьому і по мірі своїх сил поліпшувати комунікацію з суспільством. Наразі наша комунікація зводиться до співпраці з професійними ЗМІ, проведення публічних заходів, а також реалізації в межах клубу АРССУ «Справедливці» проєктів «Урок справедливості», «Конституція для всіх: і великих, і малих».

Оксана РУСЕЦЬКА,
Медіатор, приватний виконавець виконавчого округу Дніпропетровської області

Про виконавче провадження

Виконавче провадження за період повномасштабної війни в Україні зазнало неабияких змін. Ще з березня 2022 року Верховною Радою України прийнято ряд законів, які значно обмежують дії виконавців у виконавчому провадженні та надають додаткові «пільги» боржникам

Звісно, станом на березень 2022 року такі послаблення були дуже актуальними, адже населення країни перебувало, м'яко кажучи, в стані збентеження, тож реалізація майна боржників та повне блокування рахунків були, на мій погляд, дійсно недоречними.

Власне, з цих же переконань вже у березні ухвалено зміни до Закону України «Про виконавче провадження», якими на період дії воєнного стану заборонено

звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника (крім рішень про стягнення аліментів та рішень, боржниками за якими є громадяни російської федерації), фізичним особам дозволено здійснювати видаткові операції з рахунків, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, без урахування такого арешту за умови, якщо сума стягнення за виконавчим доку-

ментом не перевищує 100 тисяч гривень, а юридичним — видаткові операції з рахунків, на кошти яких накладено арешт, виключно для виплати заробітної плати в розмірі не більше 5 мінімальних розмірів заробітної плати в місяць на одного працівника такої юридичної особи, а також сплати податків, зборів та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також заборонено відкриття виконавчих провадження на тим-

часово окупованих територіях. Пізніше в Україні було визначено території, на яких проводяться бойові дії, та вирішено відкриття виконавчих проваджень, а також вчинення заходів примусового виконання, заборонити і на таких територіях.

Також внесено зміни до Закону України «Про іпотеку» — зупинено дії статей, які передбачають реалізацію іпотеки, яка була видана за споживчими кредитами, та виселення мешканців із житлових будинків та приміщень, переданих в іпотеку.

- Влітку внесені
- додаткові зміни, яким
- заборонено примусове
- виконання виконавчих
- написів нотаріусів та
- зупинено дію постанов
- виконавців щодо
- тимчасового
- обмеження права
- виїзду боржників
- за межі України
- та користування
- зброєю

Більше року повномасштабної війни діяли вищевказані обмеження, однак час минає, життя продовжується, вся країна пристосовується до нових реалій. Тож настав час змін і в площині виконавчого провадження.

11 квітня 2023 року Верховною Радою України ухвалено Закон № 3048-ІХ, що набрав чинності 06 травня 2023 року. Цей Закон приніс значні зміни в процедуру виконавчого провадження на період воєнного стану та вирішив проблему виконавців, виконавчий округ яких опинився на тимчасово окупованих територіях України та на територіях, де ведуться бойові дії.

Трошки детальніше щодо здійснення діяльності приватними виконавцями Донецької, Луганської та Херсонської областей — вказаний Закон фактично дозволив виконавцям продовжувати працювати та змінювати виконавчий округ за наявності від-

критих виконавчих проваджень, що раніше було не можливо.

На мій погляд, це дуже необхідні зміни, адже приватні виконавці, здійснюючи свою діяльність, сплачують податки до Державного бюджету України, створюють робочі місця, що є надважливим для України, і діяльність приватного виконавця на сьогодні дає позитивні наслідки для сфери примусового виконання в цілому.

Зміни, які внесені до Закону України «Про виконавче провадження», поступово розблокують діяльність виконавців, тож з набранням чинності Законом № 3048-ІХ виконавці мають можливість звертати стягнення на заробітну плату боржників, продовжувати виконувати виконавчі написи нотаріусів, що вже перебувають на виконанні, приймати до виконання всі виконавчі написи, крім тих, які вчинені на кредитних договорах, що не посвідчені нотаріально.

Такі зміни є дуже важливим для такої категорії стягувачів, як лізингові компанії, банківський та аграрний сектор, які мають можливість звернутись з виконавчими написами про звернен-

ня стягнення на предмет лізингу, застави, а також виконання аграрних розписок відповідно, а також фізичних осіб, які мають намір стягнути кошти за договорами позики. Більше року реалізація свого права в позасудовому порядку вказаними стягувачами була недоступною.

Найбільше галасу в сфері примусового виконання та серед боржників фізичних осіб наробили зміни щодо чинності дії арештів накладених на рахунки боржників.

Законом визначено, що фізичні особи — боржники, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, можуть здійснювати видаткові операції з поточного рахунку на суму в розмірі, що протягом одного календарного місяця не перевищує двох розмірів мінімальної заробітної плати, а також сплачувати податки, збори без урахування такого арешту, за умови що такий поточний рахунок визначений для здійснення видаткових операцій.

Як вже було вказано, з березня 2022 року по квітень 2023 року боржники мали можливість користуватись коштами на рахунках без урахування арешту за умови, якщо сума стягнення за виконавчим документом не перевищує 100 тисяч гривень, тому з набранням чинності відповідними законодавчими змінами банківські установи фактично в один момент відновили дію арештів на рахунках боржників, які за рік фактичної відсутності арештів на рахунках «забули» про свої зобов'язання.

Дійсно, сьогодні виконавці працюють над тим, щоб якомога швидше та в рамках закону опрацювати заяви боржників на розблокування рахунків, однак в нашій державі хотілось би бачити більш свідоме та європейське ставлення сторін виконавчого провадження до своїх обов'язків та нагадати про те, що боргові зобов'язання не мають властивості розчинятись у повітрі та повинні бути виконаними, незважаючи на обставини.

Станіслав Ліфлянчик

Спадкові відносини в системі цивільного законодавства України

Умови та порядок спадкування регламентуються низкою цивільно-правових норм. Як змінилося спадкове законодавство з початком повномасштабного вторгнення?

Відразу як почалася війна, паніка та хаос були всюди, зокрема і в гілках влади. Ніхто не стикався з такою ситуацією та не мав досвіду здійснення функцій державного апарату в умовах воєнного стану. Першим оголосив Кабінет Міністрів України та вирішив, поки всі в стані афекту, трішечки «позаконотворити» та врегулювати деякі аспекти правовідносин громадян.

Зокрема, Кабмін постановою від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» врегулював питання, пов'язані зі строками прийняття спадщини, оскільки вважав, що під час війни людям буде складніше їх дотримуватись. З моменту набрання чинності постановою строк на подання заяви про прийняття спадщини став не шість місяців з моменту смерті спадкодавця, як зазначено в Цивільному кодексі України, а цілих десять. З одного боку, нібито і непогано, однак з іншого — Кабмін є органом виконавчої влади, аж ніяк не законодавчої, а відтак вносити зміни до Цивільного кодексу України права не мав. Це призвело до плутанини, а точніше до правової колізії. Більшість громадян і так не може запам'ятати, що треба подавати заяву на прийняття спадщини протягом шести місяців з моменту смерті спадкодавця, а тепер друга цифра з'явилась — десять... «То десять чи шість?» — мучилися в згодах спадкоємці.

Ситуація додатково ускладнилась і тим, що нотаріуси не розуміли, як їм діяти і який строк застосовувати, оскільки вони ж є фаховими юристами і розуміють,

що керуватись треба в першу чергу законом, а не постановою. Однак що робити з нормою, закріпленою в постанові? Якщо її не дотриматись, то можна отримати скарги від спадкоємців до Міністерства юстиції України, яке по голівці за порушення урядової постанови точно не погладить.

В результаті більшість приватних нотаріусів взагалі почали відмовляти спадкоємцям у відкритті спадкових справ та відправляли їх шукати правди десь у інших нотаріусів. А ті, що погоджувались на відкриття спадкової справи після спливу шестимісячного строку з моменту смерті спадкодавця та видавали свідоцтва про право на спадщину, наражали себе на неприємності у вигляді зупинення права на вчинення нотаріальної діяльності, або взагалі його позбавлення, оскільки формально порушували закон.

Через деякий час невизначеність приводила людей до суду. Видача свідоцтва про право на спадщину з сьомого по десятій місяць після смерті спадкодавця є неправомірною — на цьому наголосив Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в постанові у справі №676/47/21 (провадження № 61-8014св22) від 31.01.2023.

Отже, що ми маємо сухому залишку? А маємо ми, м'яко кажучи, проблемні свідоцтва про право на спадщину, що були видані спадкоємцям, які пропустили строк прийняття спадщини не більше ніж на чотири місяці.

Вірогідність того, що в майбутньому вони можуть бути скасовані в судовому порядку «далекими родичами», які з'явилися з претензіями на спадщину після спливу певного строку, дуже і дуже велика. Та і нотаріусам, що видали свідоцтва, також не позаздриш.

Мораль всього цього в тому, що гілки законодавчої, виконавчої та судової влади не повинні пересікатись та брати на себе повноваження одна одної, оскільки це призводить до таких от наслідків та дуже токсичних правових колізій. А громадянам перед тим, як вчинити доволі важливий правочин в своєму житті, краще завжди радитись з адвокатами.

Сьогодні спостерігається правовий нігілізм суспільства у цій сфері. Як, на вашу думку, можна побороти це явище?

Так, правова грамотність населення, на жаль, на дуже низькому рівні. Відповідь на ваше запитання криється в причинах такого правового невігластва. А причин декілька.

Перша — відсутність відповідних дисциплін з основ цивільного, трудового та кримінального права в загальноосвітніх закладах.

- Погодьтеся, фізику,
- тригонометрію,
- біологію та навіть
- астрономію в школі
- ми вчимо, а от як
- оформитись на роботу
- чи вступати
- в спадщину — ні

Хоча, яка вірогідність того, що всі тридцять однокласників стануть фізиками, біологами, астрономами, математиками та хіміками, а от на роботу ніколи не влаштується, в шлюб не вступлять, спадщину не приймуть чи кредит не візьмуть? Це просто нонсенс якийсь!

Друга причина — відсутність у нашого населення звички навчатися.

Для цього, в першу чергу, слід почати формувати та нав'язувати суспільну думку стосовно того, що справжній успішний українець знає собі ціну, знає свої права та звик відстоювати і захищати власні інтереси. Це на 100% завдання держави. Їй треба визначитись, який українець їй потрібен, а потім почати реалізовувати відповідну політику через засоби масової інформації, лідерів думок та політиків.

Наступним кроком повинно бути створення інструментів, якими буде підійматись правова грамотність населення. Це створення відповідних телешоу, фінансування розвитку відповідних тематичних каналів в соціальних мережах, популяризація «успішного українця» через рекламу та фільми, тощо. Це на 80 % завдання держави і на 20 % завдання для суспільства.

Також треба не забувати і про дітей. Впроваджувати в загальноосвітніх закладах дисципліни з правової грамотності, в яких адаптувати матеріал так, щоб дітям було цікаво.

Якщо добре подумати, можна придумати ще багато способів і варіантів. Головне, щоб на це була політична воля нашого державного апарату. А чи буде вона? Оце вже питання.

Які проблемні питання, як правило, виникають у громадян при вступі у спадщину?

Найпоширеніші — дві: пропуск строку на прийняття спадщини та недостатність документів для підтвердження права на спадщину чи належності майна спадкодавцю.

Пропуск строку на прийняття спадщини — це взагалі як «добрий вечір». Люди десь, колись, від когось чули про якісь шість місяців після того, як спадкоємець помер. І далі, замість того, щоб проконсультуватись у адвоката чи нотаріуса, або почитати самостійно Цивільний кодекс, або хоча б пошукати в «інтернеті», вони просто чекають, коли пройде шість місяців з моменту смерті спадкодавця, та потім йдуть до нотаріуса. А у нотаріуса вже дізнаються — все, «потяг пішов».

Інша справа з браком документів. Тут саме спадкоємці рідко

Як адвокат-блогер я хочу відповідально заявити, що зацікавити сучасного українця контентом про те, як оформити право власності, поділити майно подружжя, встановити місце проживання дітей з одним із батьків, про строки прийняття спадщини — це щось за межами реальності. А це дуже яскравий показник.

бувають винуваті в тому, що щось не так. Буває, букви в прізвищах переплутані, або ж правовстановлюючі документи на спадкове майно втрачені чи не оформлені належно.

Обидві ситуації — підстава для отримання спадкоємцями від нотаріуса не свідоцтва про право на спадщину, а постанови про відмову у вчиненні нотаріальної дії. А це прямий шлях до суду.

До речі, хочу звернути увагу, що інколи я стикаюсь із ситуаціями, коли нотаріуси замість видачі постанови про відмову у вчиненні нотаріальної дії починають морочити клієнту голову різноманітними довідками та відмовками. В результаті спадкоємець позбавлений можливості ефективно реалізувати своє право в суді та втрачає час і гроші. Щоб такого не було, якщо нотаріус відмовляє у видачі свідоцтва про право на спадщину, обов'язково вимагайте від нього саме постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії. Довідки тут не допоможуть.

- І запам'ятайте
- назавжди, що
- позиватись до суду
- без постанови
- нотаріуса про відмову
- у вчиненні
- нотаріальної дії ні
- в якому разі не можна!
- Це буде завідомо
- програтий процес

Які строки прийняття спадщини сьогодні передбачені законодавством?

Дякую за це запитання, оскільки я хочу окремо і дуже чітко виділити, щоб наші читачі назавжди запам'ятали, що строк на прийняття спадщини завжди був, є і далі буде — протягом шести місяців з моменту смерті спадкодавця. Не через, не до, а саме протягом шести місяців з моменту смерті спадкодавця.

Це означає, що протягом шести місяців від дня, коли спадкодавець помер, всі спадкоємці, що вважають себе такими, зобов'язані подати нотаріусу заяви про прийняття спадщини.

В цей саме термін спадкоємці мають право не тільки прийняти спадщину, але й відмовитись від неї, подавши відповідну заяву тому ж нотаріусу.

Як визначається час, з якого відкривається спадщина?

Тут все просто. Спадщина відкривається в момент смерті спадкодавця, а відтак тим моментом, що буде зазначено в свідоцтві про смерть спадкодавця як дата смерті. З цього моменту починається відлік строку на прийняття спадщини.

Як на практиці вирішуються проблеми з відмовою?

Виключно в судовому порядку. Але тут треба розуміти, з якої підстави вам відмовили. Це або через пропуск строку на прийняття спадщини, або ж через недоліки в поданих нотаріусу документах, що підтверджують право спадкоємців на спадщину.

Якщо підстава — пропуск строку на прийняття спадщини, то треба подавати позовну заяву про надання додаткового строку на прийняття спадщини.

Тут важливі два моменти. Перший — отримати від нотаріуса постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії; другий — наявність поважних причин пропуску такого строку, а це найскладніше, оскільки в більшості випадків строки люди пропускають просто за власною халатністю чи неухважністю.

Якщо ж підстава — недоліки в документах, то треба подавати позов про визнання права власності в порядку спадкування. Тут також важливо на початку отримати від нотаріуса постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

Інший аспект — докази.

- Вам доведеться
- заморочитись зі збором
- даних, що об'єктивно
- підтвердять ті
- обставини, яких було
- недостатньо для
- нотаріуса. Наприклад,
- запросити з бюро
- технічної інвентаризації
- інвентарну справу,
- з архіву копію метрики
- спадкодавця тощо

Звертаю увагу, що обидва судові процеси доволі складні та об'ємні. Треба дуже ретельно вибудовувати правову позицію, збирати докази, свідків, заявляти купу клопотань та провести що найменше чотири судові засідання. І такі справи нерідко затягуються на рік чи більше. Тож вам тут дуже потрібен адвокат, що спеціалізується на подібних справах.

Втім, зараз тенденція змінюється, молоді люди стають все більше жадібними до корисної інформації, однак поки що це доволі повільний процес.

за межами реальності. А це дуже яскравий показник.

Третя причина — радянське минуле та «лихі дев'яності».

Це минуле навчило людей спочатку тому, що держава вирішить за них все, головне працювати та дотримуватись доволі простих правил, а потім, коли на початку дев'яностих всі правила в один момент зникли, виявилось, що сила, зухвалість та нахабність — є найголовнішим інструментом для успіху, а «закон джунглів» — єдиний закон, що діє. Ця парадигма існувала більше десятиліття і дуже глибоко відкарбувалась в головах мільйонів українців. А коли держава почала змінюватись та еволюціонувати, то більшість українців виявились неготовими до цього.

То що ж зі всім цим робити? Важке питання та потребує комплексного вирішення. Думаю, треба шукати методи, якими людей можливо заохотити до того, щоб вони хотіли бути розумними, освіченими, всебічно розвиненими та знати свої права.

- Величезний відсоток
- українців цікавляться
- тільки серіалами,
- телешоу, танцями
- в ТікТок, політичними
- чварами, а зараз,
- під час війни, ще
- й конспірологічними
- теоріями та гаданням
- на таро про «коли
- скінчиться війна»

Як адвокат-блогер я хочу відповідально заявити, що зацікавити сучасного українця контентом про те, як оформити право власності, поділити майно подружжя, встановити місце проживання дітей з одним із батьків, про строки прийняття спадщини — це щось

Заступник начальника ТУ ДСА
в Луганській області

Ігор Панасенко

«Судова система України переживає найтяжчі часи за всю історію державотворення»

Ігорю Валерійовичу, Ви присвятили своє життя справі служіння народу. Скажіть, на яких посадах працювали і який маєте загальний стаж державної служби?

Мій загальний стаж служби становить 40 років. З 1982 по 1995 рік — служба в Збройних Силах. Це навчання в Калінінградському військовому авіаційно-технічному училищі та служба в авіаційному полку.

З 1996 по 2004 рік, після закінчення Національної академії внутрішніх справ України, проходив службу в органах внутрішніх справ, а саме в Кремінському районному та Алчевському міському відділах УМВС України в Луганській області.

З 2004 по 2014 рік працював в Алчевському міському суді Луганської області на посадах помічника судді, помічника голови суду, а після закінчення факультету підготовки професійних суддів Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого — керівника апарату суду.

З листопада 2014 року працюю в територіальному управлінні Державної судової адміністрації України в Луганській області, спочатку на посаді завідувача сектору по роботі з персоналом, а з травня 2015 року — на посаді заступника начальника територіального управління.

Що найбільше подобається у теперішній роботі?

З урахуванням того, що я маю десятирічний досвід роботи на різних посадах в місцевому загальному суді, мені подобається, що я можу надати пораду, методичну або практичну допомогу, зокрема керівниками апаратів

судів, у питаннях, пов'язаних з організацією роботи апарату суду, який, в свою чергу, забезпечує здійснення судочинства суддями.

Ви родом з Луганщини. Наскільки складно було прийняти реальність і останні події, пов'язані з війною, вимушеним переселенням?

Не скажу, що події, які сталися після 24 лютого 2022 року, були мною сприйняті легко, чи мені приємно перебувати в статусі вимушено переміщеної особи. Але хочу зазначити, що статус переселенця я маю з 2014 року, коли у зв'язку із захопленням незаконними збройними формуваннями міста Алчевська і припиненням роботи Алчевського міського суду Луганської області я був змушений покинути рідне місто і улюблену роботу, щоб працювати в Україні та приносити їй користь.

Які, на Вашу думку, найбільші проблеми судової системи України у цей час?

На мою особисту думку, найбільшими проблемами судової системи України на теперішній час є недостатня фактична чисельність або некомплект суддів в судах, а також низький рівень заробітної плати працівників апаратів судів.

До Вас часто звертаються люди, які мали відкриті судові провадження та справи у Луганських судах. Які найчастіші питання звучать?

На сьогоднішній день найчастіше звертаються з питаннями, в якому суді зараз розглядаються справи, які раніше розглядалися в тому чи іншому місцевому загальному суді Луганської області; чи було вивезено ту чи іншу справу з місцевого загального суду

Луганської області до місцевого загального суду Дніпропетровської області, куди передано підсудність.

Які першочергові кроки потрібно буде зробити у судовій владі після звільнення наших територій?

Не маю права вирішувати за всі органи судової влади України, але що стосується Луганщини, на мою думку, першочергово потрібно буде зробити наступне:

— відбудувати приміщення Лисичанського міського суду, відремонтувати будівлі Рубіжанського та Северодонецького міських, а також Кремінського районного судів;

— відновити роботу місцевих загальних судів Луганської області, забезпечивши їх всім необхідним, тим що було знищено ворогом або зникло внаслідок мародерства.

Як Ви ставитесь до критики?

До критики ставлюсь з розумінням, якщо ця критика справедлива.

Що би Ви змінили у своєму житті, якби знали наперед про події 24 лютого?

У своєму житті нічого не міняв би. Знаючи б наперед про події 24 лютого 2022 року, прискорив би питання розроблення методичних рекомендацій щодо евакуації суддів, працівників апаратів судів, членів їх сімей, судових справ та майна місцевих загальних судів Луганської області, на базі тих пропозицій і розрахунків, які мною було підготовлено та направлено до відповідного органу вищого рівня.

EUROPEAN

JUSTICE FOR UKRAINE

Re:

Як виконуються судові рішення в Україні?

Як вплинуло повномасштабне вторгнення на діяльність нотаріусів в Україні?

Наймасштабніше соціологічне дослідження було проведено компанією Human Research на замовлення проєкту ЄС Pravo Justice у наступних секторах:

- примусове виконання рішень судів та інших органів в Україні;
- нотаріат;
- банкрутство та неплатоспроможність;
- судова експертиза.

Мета соціологічного дослідження — з'ясувати, як бачить правову сферу безпосередньо професійна спільнота та громадяни України, з якими проблемами стикаються, які мають пропозиції щодо удосконалення сфери.

8 серпня та 14 вересня відбулися презентації перших двох частин, які викликали багато гарячих дискусій.

Дослідження сфери примусового виконання рішень судів та інших органів в Україні надає відповіді на наступні питання:

Як виконуються судові рішення в Україні?

Як повномасштабна війна вплинула на сферу примусового виконання рішень в країні?

Дослідження системи нотаріату розкриває такі питання:

- Проблеми, з якими стикаються нотаріуси у своїй професійній діяльності;

- Вплив повномасштабного вторгнення на діяльність нотаріусів;

- Пропозиції щодо удосконалення системи нотаріату;

- Оцінка діяльності нотаріусів з боку користувачів.

Під час проведення дослідження виконувалися глибокі інтерв'ю з експертами, представниками професійної спільноти, а також всеукраїнське опитування громадян з метою збору громадської думки на національному рівні. Результати цього дослідження розкривають ключові виклики, з якими стикаються нотаріуси, показують можливості удосконалення системи нотаріату України та шляхи підвищення рівня довіри до нотаріусів.

Слідкуйте за анонсами на сторінці EU Project Pravo-Justice та долучайтеся до наступних наших заходів

Повний звіт дослідження сфери примусового виконання рішень судів та інших органів в Україні можна завантажити за QR кодом

Повний звіт соціологічного дослідження системи нотаріату в Україні можна завантажити за QR кодом

